

rijksuniversiteit
groningen

Vertrouwen we elkaar nog?

Wat is de invloed van het opleidingsniveau van een individu op diens sociaal vertrouwen? En kan bestaanszekerheid dit verklaren?

Colofon

Universiteit: Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit: Gedrags- en Maatschappijwetenschappen
Opleiding: Sociologie (bachelor)
Vak: Bachelor werkstuk
Begeleider: Rita Smaniotto
Tweede Lezer: Gert Stulp

Auteurs

Naam: Lex Rietman (studentnummer S3799773) – l.a.rietman@student.rug.nl
Datum: 08-06-2023

Abstract

In Nederland is sinds de eeuwwisseling een gevoel van maatschappelijk onbehagen. Mensen hebben het gevoel dat de verbondenheid met elkaar in de samenleving aan het verdwijnen is (Schnabel et al., 2008). Sociaal vertrouwen is een belangrijke indicator van de verbondenheid in de samenleving (Schnabel et al., 2008). In eerder onderzoek is gevonden dat er een opleidingskloof is in het sociaal vertrouwen van mensen (Arends & Smeets, 2015; Schnabel et al., 2008). In dit onderzoek stel ik de vraag: wat is de invloed van het opleidingsniveau van een individu op diens sociaal vertrouwen? En kan bestaanszekerheid dit verklaren? Dit doe ik door middel van een hiërarchische multi-pele lineaire regressieanalyse (N = 2998), met data van het LISS panel. Ik heb gevonden hoe hoger opgeleid mensen zijn, hoe meer sociaal vertrouwen zij hebben. Ook kwam uit mijn onderzoek dat bestaanszekerheid niet de opleidingskloof in het sociaal vertrouwen kan verklaren. Ook is in het onderzoek gevonden dat mensen die bestaanszekerder zijn, meer sociaal vertrouwen hebben dan mensen die bestaansonzeker zijn. Als laatste heb ik een kloof gevonden in bestaanszekerheid tussen de groep laag- en middelbaar opgeleide mensen en hoog opgeleide mensen.

Inhoudsopgave

Abstract	1
1 Inleiding	4
2 Theoretisch kader	7
2.1 Controle variabelen	11
3 Methoden	12
3.1 Beschrijving van de data	12
3.2 Meetinstrumenten	14
3.3 Analyseplan	15
4 Resultaten	17
4.1 Beschrijvende statistiek	17
4.1.1 Univariate statistiek	18
4.1.2 Bivariate statistiek	18
4.2 Model evaluatie	20
4.2.1 Modelassumpties	20
4.2.2 Multicollineariteit	20
4.2.3 Model fit	21
4.2.4 Uitbijters	21
4.2.5 Model evaluatie	21
4.3 Hypothesetoetsing	24
5 Conclusie & discussie	28
5.1 Conclusie	28
5.2 Andere bevindingen	29
5.3 Aanbevelingen	29
6 Literatuur	31
7 Bijlage 1	34
7.1 Geslacht	34
7.2 Leeftijd	35
7.3 Sociaal vertrouwen	37
7.4 Opleidingsniveau	39
7.5 Bestaan zekerheid	41
8 Bijlage 2	47
8.1 Bivariate statistieken.	47

8.1.1 Correlaties	47
8.1.2 Kruistabellen en Cramers V voor categorische variabelen.	48
8.1.3 Correlaties continue variabelen met categorische variabelen	50
8.2 regressieanalyse	56
8.2.1 Model 1 en 2	56
8.2.2 Model 3	57
8.2.3 Model 4	58
9 Bijlage 3	60
9.1 Assumptie controle	60
9.1.1 Assumptie 1 onafhankelijke waarnemingen	60
9.1.2 Assumptie 2 Lineariteit	60
9.1.3 Assumptie 3 homoscedasticiteit	61
9.1.4 Assumptie 4 Normaliteit	62
9.2 Controle op uitbijters	64

1 Inleiding

In Nederland heerst er sinds de eeuwwisseling een gevoel van maatschappelijk onbehagen, een ongemakkelijk gevoel dat erop duidt dat mensen in de samenleving minder met elkaar verbonden zijn of dat deze verbondenheid aan het verminderen is (Schnabel et al., 2008). Mensen hebben het gevoel dat de gezamenlijke normen en waarden die ons verbinden in de maatschappij verloren gaan. Dit gevoel van maatschappelijk onbehagen kan ontstaan omdat mensen steeds meer verschillende normen en waarden hebben of dat de normen en waarden in Nederland steeds sneller veranderen (Schnabel et al., 2008). Het gevoel van maatschappelijk onbehagen geeft mensen onder andere het gevoel dat mensen minder tolerant zijn en elkaar minder respecteren. Deze intolerantie en mindere mate van respect zou zich uiten in dat mensen egoïstischer zijn en zich agressiever gedragen (Schnabel et al., 2008).

Een belangrijke bron van het gevoel van verbondenheid in de samenleving is het sociaal vertrouwen van mensen (Schnabel et al., 2008). Sociaal vertrouwen is het vertrouwen in mensen die je niet kent, dat deze mensen zich eerlijk en verantwoordelijk gedragen (Bac, 2009), of simpeler verwoord: het vertrouwen in de onbekende medemens. Als mensen andere (onbekende) mensen vertrouwen dan worden onder andere zakelijke onderhandelingen makkelijker, want er hoeven minder (financiële) straffen opgelegd te worden om te zorgen dat mensen zich aan de afspraken houden (Putnam, 2000). Een ander voorbeeld is dat als mensen elkaar meer vertrouwen, de uitwisseling van informatie makkelijker gaat (Putnam, 2000). Mensen delen makkelijker informatie als ze weten dat een ander dat ook zal doen (Putnam, 2000).

Sociaal vertrouwen is belangrijk om te onderzoeken. In onderzoek is gevonden dat in landen waar mensen meer sociaal vertrouwen hebben, mensen ook meer economische groei ervaren. Meer dan in landen waar mensen minder sociaal vertrouwen hebben (Carl & Billari, 2014). Daarnaast functioneren de publieke instituties beter in landen waar mensen meer sociaal vertrouwen hebben (Carl & Billari, 2014). Ook zijn mensen in landen met meer sociaal vertrouwen gelukkiger en gezonder

dan mensen in landen met minder sociaal vertrouwen (Carl & Billari, 2014). Dit zijn positieve verschijnselen die mensen in landen ambiëren.

In de wetenschap is veel debat over sociaal vertrouwen. Het is duidelijk geworden dat het verschil in sociaal vertrouwen van mensen vaak door het verschil in cultuur komt (Bjørnskov, 2007; Van Lange, 2015). Een voorbeeld hiervoor zijn immigranten, die uit een land komen waar mensen over het algemeen weinig sociaal vertrouwen hebben. Deze immigranten en hun kinderen hebben in het algemeen minder sociaal vertrouwen dan de mensen die in het land geboren zijn waar mensen meer sociaal vertrouwen hebben. Zelfs als de immigranten al lang in het land met veel sociaal vertrouwen wonen (Bjørnskov, 2007). Er is nog geen algemene theorie die het ontstaan van sociaal vertrouwen van mensen kan verklaren (Nannestad, 2008). Ook is er veel discussie over de richting van de causaliteit: is sociaal vertrouwen een oorzaak van economische groei, beter functionerende publieke instituties en gezondere en gelukkigere mensen of ontstaat sociaal vertrouwen juist als gevolg daarvan (Nannestad, 2008). Als de stroming die zegt dat sociaal vertrouwen één van de oorzaken van de hierboven genoemde maatschappelijke verschijnselen correct is, dan kan sociaal vertrouwen interessant zijn om te verklaren.

In veel onderzoeken over sociaal vertrouwen komt naar voren dat er een verschil is in het sociaal vertrouwen tussen hoogopgeleide mensen en laagopgeleide mensen. Ook in Nederland hebben hoogopgeleide mensen meer sociaal vertrouwen dan laagopgeleide mensen (Arends & Smeets, 2015; Schnabel et al., 2008). Een verklaring die wordt gegeven voor dit verschil is dat mensen die hoogopgeleid zijn meer kunnen meedoen in de maatschappij en daardoor meer vertrouwen kunnen opbouwen dan mensen die laagopgeleid zijn (Arends & Smeets, 2015). Maar is dit de enige verklaring die het verschil tussen hoog- en laagopgeleide in sociaal vertrouwen kan verklaren of zijn er nog meer? Dit maakt het interessant om dit nog verder te onderzoeken. Het verschil in sociaal vertrouwen tussen hoog- en laagopgeleide mensen kan misschien verklaard worden door het verschil in bestaanszekerheid.

Bestaanszekerheid kent vele definities. Het kan bijvoorbeeld inhouden dat mensen niet zeker

zijn van hun baan, of dat hun inkomen aan hun basisbehoefte voldoet (De Beer, 2011). Het kan ook een gevoel voor mensen zijn zoals beschreven staat in het artikel van Van der Geest (2020). In dit artikel geven mensen aan dat ze zich onzeker voelen doordat ze in slechte huizen wonen, weinig gezond eten kunnen betalen en in onveilige buurten wonen met weinig groen om hen heen. In dit onderzoek definieer ik bestaanszekerheid als volgt: 'mensen zijn bestaanszeker als zij met hun financiële middelen (inkomen en financiële reserves) hun bestaan kunnen onderhouden (basisbehoefte en mogelijk kleine financiële tegenslagen)'. Deze definitie maakt bestaanszekerheid goed kwantitatief meetbaar. Hoogopgeleide mensen verdienen over het algemeen meer dan laagopgeleide mensen en daardoor hebben hoogopgeleiden vaak meer financiële middelen dan laagopgeleiden (De Graaf-Zijl et al., 2015; Centraal Bureau voor de Statistiek, 2011). Hierdoor zou het kunnen dat hoogopgeleide mensen sneller bestaanszeker zijn dan laagopgeleide. Dit mogelijke verschil in bestaanszekerheid zou misschien het verschil in sociaal vertrouwen tussen hoog- en laagopgeleide kunnen verklaren.

Om te onderzoeken of bestaanszekerheid het verschil in sociaal vertrouwen tussen laag- en hoogopgeleiden kan verklaren, heb ik de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *Wat is de invloed van het opleidingsniveau van een individu op diens sociaal vertrouwen? En kan bestaanszekerheid dit verklaren?*

Om te onderzoeken wat de invloed van het opleidingsniveau van een individu op diens sociaal vertrouwen en of bestaanszekerheid die invloed kan verklaren te onderzoeken wordt eerst een theoretisch kader gevormd waaruit toetsbare hypothesen volgen. Deze hypothesen worden statistisch getoetst door middel van een hiërarchische lineaire regressie met data van het LISS (Longitudinal Internet studies for the Social Sciences) panel dat beheerd wordt door Centerdata (Universiteit van Tilburg, Nederland). De resultaten van de analyse zullen de hypothese ondersteunen of ontkrachten en hier zal een conclusie aan worden verbonden en teruggekoppeld worden op de theorie.

2 Theoretisch kader

Een mogelijke verklaring hoe opleidingsniveau van een individu invloed kan hebben op diens sociaal vertrouwen is sociaal kapitaal. Sociaal kapitaal op individueel niveau bestaat uit de middelen ingebed in de sociale netwerken die voordeel kunnen geven aan de bezitters van de middelen (Lin, 2002).

Deze middelen worden ook wel hulpbronnen genoemd. Deze hulpbronnen kunnen veel dingen omvatten. Bijvoorbeeld een persoon weet dat zijn buurman een boor heeft en kan die van de buurman lenen wanneer hij deze boor nodig heeft. Een ander voorbeeld is een student die kent een hoogleraar die contacten heeft bij een instituut dat data verzamelt en de student kan via de hoogleraar toegang krijgen tot de data van dat instituut. Over het algemeen hebben mensen die hoogopgeleid zijn meer sociaal kapitaal dan mensen die lager opgeleid zijn (Schmeets & Van Beuningen, 2014).

Mensen kunnen sociaal kapitaal op meerdere manier opbouwen. Eén manier voor mensen om sociaal kapitaal op te bouwen is in aanraking komen met mensen uit hoge functies die veel hulpbronnen bezitten (Van Tubergen & Völker, 2015). Voorbeelden van mensen in hoge functies die veel hulpbronnen bezitten zijn hoogleraren. Deze hoogleraren kennen veel mensen in hun vakgebied en kunnen deze mensen om advies vragen of hulp vragen bij hun onderzoek. Wanneer mensen in aanraking komen en relaties vormen met deze mensen in hoge functies met veel hulpmiddelen, zullen zij een deel van deze hulpbronnen vergaren (Van Tubergen & Völker, 2015). Een student die de hiervoor genoemde hoogleraar als thesisbegeleider heeft kan via de hoogleraar ook in contact komen met de relatie genoten van de hoogleraar. Deze relaties kunnen de student helpen met zijn thesis, door middel van bijvoorbeeld data te delen, of advies te geven over de student zijn thesis. Hierdoor vergaart de student nieuwe hulpbronnen en dit kan omdat de hoogleraar toegang geeft tot deze hulpbronnen. Deze groep mensen in hoge functies is vaak hoogopgeleid. En omdat mensen sneller contact leggen met gelijksoortige mensen (Van Tubergen & Völker, 2015) in dit geval hoogopgeleiden, zullen hoger opgeleiden sneller sociaal kapitaal vergaren dan laagopgeleiden op

deze manier.

Een andere manier om sociaal kapitaal op te bouwen is door contact te hebben met mensen van verschillende (niet overlappende) groepen (Van Tubergen & Völker, 2015). Hier vormen mensen “bridging ties” (Van Tubergen & Völker, 2015). Bridging ties zijn overbruggende relaties die mensen hebben, dit zijn niet directe vrienden maar meer relaties op afstand (Borgatti & Halgin, 2011). Voorbeelden van bridging ties relaties zijn kennissen of zakenrelaties (Woolcock, 2001). Volgens Putnam (2000) bestaan bridging netwerken, dit is een persoons netwerk van bridging ties, uit een diverse groep mensen uit alle soorten klassen. Een voorbeeld is een man die een bouwvakker kent vanuit zijn voetbalclub, een sociale dienstverlener als buurman heeft en een advocaat kent vanuit de schaakclub. Deze persoon heeft een divers netwerk aan contacten. Vrijwilligerswerk bij clubs, verenigingen en andere vrijwilligersorganisaties is waar veel mensen deze banden opbouwen en daarmee toegang krijgen tot nieuwe hulpbron netwerken (Van Tubergen & Völker, 2015). Om bij het voorbeeld hierboven te blijven, de persoon die de bouwvakker kent vanuit zijn voetbalclub kan de bouwvakker vragen om te helpen met het verbouwen van de persoon zijn keuken. De persoon zou ook de advocaat van de schaakclub kunnen vragen om juridisch advies. Ook wordt het hulpbron netwerk van mensen die vrijwilligerswerk doen groter, omdat de vrijwilligersorganisaties vaak contacten hebben met andere vrijwilligersorganisaties met hun eigen hulpbronnen netwerk (Van Esch et al., 2011). Hoogopgeleide mensen doen vaker aan vrijwilligerswerk dan laagopgeleide mensen (Tummers, 2022). Een reden hiervoor is omdat hoogopgeleide mensen door hun opleiding meer empathie en bewustzijn hebben van de wereld om hen heen (Gesthuizen & Scheepers, 2012) en daardoor willen ze iets terug doen. Hoogopgeleiden vormen vaak meer empathie doordat zij op school meer en/of langer bezig zijn met de problemen in de wereld, door bijvoorbeeld actief te discussiëren over wat er in het nieuws speelt (Gesthuizen & Scheepers, 2012).

Wanneer mensen veel sociaal kapitaal hebben zullen ze elkaar sneller vertrouwen (Putnam, 2000). De reden hiervoor is dat als mensen hulp van elkaar willen, zij ook hulp moeten teruggeven. Als mensen niet elkaar helpen, kunnen ze niet een wederkerige relatie aangaan. Voor deze

wederkerige relatie is vertrouwen in elkaar nodig (Putnam, 2000), omdat ze elkaar anders niet gaan helpen. Een persoon zal niet of minder snel zijn buurman helpen met het verbouwen als deze persoon geen vertrouwen heeft dat zijn buurman hem weer zal helpen, als hij hulp nodig heeft met iets. Deze wederkerige relatie is onderdeel van het sociaal kapitaal van mensen (Putnam, 2000). De mensen die veel sociaal kapitaal hebben en dus veel wederkerige relaties hebben zien het nut in van mensen vertrouwen, omdat zij hier extra hulpbronnen uit kunnen krijgen (Van Esch et al., 2011). Doordat mensen met veel sociaal kapitaal het nut van andere mensen vertrouwen zien, namelijk meer hulpbronnen, zullen zij meer mensen vertrouwen. Een onbekend persoon kan een toekomstige wederkerige relatie zijn, maar voordat die relatie ontstaat moet er eerst vertrouwen zijn. Dus mensen met veel sociaal kapitaal weten wat de voordelen zijn van mensen vertrouwen, nog meer sociaal kapitaal. Zij zullen onbekende mensen sneller vertrouwen. Hoogopgeleiden hebben over het algemeen meer sociaal kapitaal dan laagopgeleide mensen (Schmeets & Van Beuningen, 2014), hierdoor zullen zij dus meer sociaal vertrouwen hebben. Om dit te toetsen is de volgende hypothese opgesteld:

Hypothese 1: Als mensen hoger opgeleid zijn hebben zij meer sociaal vertrouwen.

Een andere mogelijke verklaring voor het verschil in sociaal vertrouwen tussen lager en hoger opgeleiden is dat hoogopgeleide mensen vaker beter betaalde banen hebben dan lager opgeleide mensen (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2011). Door hun langere opleiding krijgen ze banen die meer kennis vragen en die betalen dan vaak meer. Mensen met beter betaalde banen hebben in het algemeen meer financiële ruimte. Dit betekent dat ze meer overhouden aan het eind van de maand nadat ze hun vaste lasten hebben betaald. Iemand met financiële ruimte hoeft bijvoorbeeld niet de helft van zijn/haar salaris aan de huur of hypotheek te besteden. Mensen die meer financiële ruimte hebben, kunnen dus geld overhouden aan het einde van de maand. Hierdoor kunnen ze sparen of investeren en daarmee een buffer opbouwen. Een financiële buffer is een potje met geld dat je als reserve hebt voor onverwachte grote uitgaven; zoals bijvoorbeeld een

wasmachine die kapot gaat, een eigen risico dat je moet betalen of energie kosten die extra hoog zijn. Een financiële buffer zorgt er dus voor dat mensen niet gelijk geld hoeven te lenen en in de schulden raken. Deze financiële buffer is een middel voor mensen om hun bestaan te onderhouden en daardoor goed voor de bestaanszekerheid. Laag opgeleide mensen hebben minder kans om een financiële buffer op te bouwen, doordat zij in het algemeen minder verdienen met hun baan. Hierdoor zijn laagopgeleide mensen sneller in de problemen als zij een financiële tegenslag hebben. Hun vaker kleinere financiële buffer (als ze die überhaupt hebben) wordt harder aangetast en hierdoor hebben laagopgeleide mensen een grotere kans om in schulden te belanden. Laagopgeleide mensen hebben in het algemeen dus minder middelen om hun bestaan te onderhouden en zijn daardoor minder bestaanszeker.

Mensen die laag opgeleid zijn en dus minder bestaanszeker zijn hebben in verhouding meer te verliezen, dan hoogopgeleiden die bestaanszekerder zijn, als ze een onbekend iemand vertrouwen. Dit komt doordat als een interactie met een onbekend persoon negatief voor laagopgeleiden uitvalt, zal het verlies wat ze lijden in verhouding groter zijn dan iemand die hoog opgeleid is en bestaanszekerder is (Brandt et al., 2015; Hamamura, 2012). Een voorbeeld is een persoon die niet heel bestaanszeker is en investeert in een bedrijf van iemand die hij niet goed kent. De onbekende persoon gebruikt dat niet voor zijn bedrijf, maar gaat op vakantie van dat geld. De persoon die niet bestaanszeker is krijgt zijn investering uiteindelijk niet terug. Voor een persoon die bestaansonzeker is valt deze financiële tegenvaller veel zwaarder dan voor iemand die bestaanszeker is. Omdat de persoon die niet bestaanszeker is niet de financiële middelen heeft om de financiële tegenvaller op te vangen die iemand die bestaanszeker is wel heeft. Het is voor mensen die niet bestaanszeker zijn een strategische keuze om andere (onbekende) mensen niet te vertrouwen. Hierdoor zullen laagopgeleiden die bestaansonzekerder zijn, minder snel sociaal vertrouwen hebben dan hoog opgeleiden die bestaanszekerder zijn. Hieruit volgt de tweede hypothese:

Hypothese 2: Het effect van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen wordt deels verklaard door bestaanszekerheid.

2.1 Controle variabelen

In dit onderzoek kijk ik dus hoe het opleidingsniveau van een individu invloed heeft op diens sociaal vertrouwen en ik probeer dat te verklaren door bestaanszekerheid van mensen. Ik zal controleren of geslacht en leeftijd van invloed is op het sociaal vertrouwen.

Voor geslacht zal ik controleren omdat mannen in het algemeen meer sociaal vertrouwen hebben dan vrouwen (Arends & Smeets, 2015). In dit onderzoek wordt het LISS panel gebruikt. In deze dataset zitten meerdere mensen van hetzelfde huishouden in. Om te zorgen dat alleen onafhankelijke respondenten mee doen aan de analyse zijn alleen de huishoud hoofden meegenomen (zie bijlage 1 en methodehoofdstuk voor de uitleg waarom). Hierdoor zijn meer mannen dan vrouwen in de dataset. Om te voorkomen dat dit de invloed van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen beïnvloedt wordt er voor geslacht gecontroleerd.

Ik zal ook controleren op leeftijd. In Nederland hebben jongere mensen meer sociaal vertrouwen dan oudere mensen (Arends & Smeets, 2015). Om te voorkomen dat dit mogelijk invloed kan hebben op het effect van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen en het effect van bestaanszekerheid op sociaal vertrouwen, controleer ik ook op leeftijd in dit onderzoek.

3 Methoden

3.1 Beschrijving van de data

In dit onderzoek is er gebruikgemaakt van de data van de 6^e en 7^e wave van het LISS panel uit 2013. Het LISS panel is een panel dat focust op de Nederlandstalige bevolking die permanent woonachtig is in Nederland en is bedoeld voor wetenschappelijk, sociaal en beleidsgericht onderzoek. De sampling groep bestaat uit onafhankelijke private huishoudens. De eerste verzameling van respondenten vond plaats van mei tot november 2007, destijds zijn er 10.150 adressen (en dus huishoudens) benaderd via de post. Om de mogelijke respondenten te motiveren om mee te doen aan het panel zat er in elke brief 10 euro. Na het benaderen van de huishoudens via de post, zijn de huishoudens gebeld of persoonlijk benaderd om mee te doen aan het panel. Uiteindelijk zijn er 5176 huishoudens die besloten hebben om mee te doen aan het panel. In deze huishoudens waren er 9831 mogelijke respondenten waarvan 8026 besloten hebben om mee te doen aan het panel. Na de oorspronkelijke verzameling zijn er meerdere 'refreshments' gedaan om meer respondenten te krijgen en respondenten die afvallen te vervangen. Om de data te verzamelen zijn er online vragenlijsten afgenomen. Voor respondenten die geen computer of internetverbinding hebben werd er apparatuur te leen aangeboden.

Respondenten van het LISS panel krijgen per jaar meerdere vragenlijsten met een overkoepelend thema, hiervoor worden ze per ingevulde vragenlijst financieel gecompenseerd. Niet elke deelnemer van het LISS panel krijgt elke vragenlijst. In dit onderzoek gebruiken we de 6^e en 7^e wave van het LISS panel. De vragenlijsten zijn afgenomen in 2013 op verschillende momenten in het jaar. In totaal zitten er 10570 respondenten in de dataset. Voor dit onderzoek is gebruikgemaakt van drie van de acht vragenlijsten uit het LISS panel. Er is gebruikgemaakt van de achtergrond vragenlijst, deze wordt elke maand bijgewerkt door de contactpersoon van elk huishouden, de persoonlijkheidsvragenlijst en de inkomen vragenlijst. Voor de persoonlijkheidsvragenlijst zijn totaal 5708 mensen benaderd, hiervan hebben 5169 (90,6%) de vragenlijst beantwoord, waarvan 5032

(88,2%) volledig en 137 (2,4%) niet volledig (op 1 of meerdere item non-respons). Op de persoonlijkheidsvragenlijst was een non-respons van 539 (9,4%). Voor de inkomen vragenlijst zijn er in totaal 6395 mensen benaderd, hiervan hebben 5015 (78,4%) de vragenlijst ingevuld, waarvan 4750 (74,3%) volledig en 265 (4,1%) niet volledig.

In de uiteindelijke regressieanalyse 2298 respondenten meegenomen. Dit aantal respondenten is bereikt door het filteren van respondenten die niet bruikbaar waren voor de analyse. Als eerste zijn alleen de respondenten meegenomen die aan hebben gegeven dat zij huishoud hoofd zijn. Dit is gedaan zodat er geen twee of meerdere respondenten uit één huishouden komen, hierdoor is elke respondent onafhankelijk van elkaar. In totaal waren er 4370 respondenten van de 10570 die aan hadden gegeven het huishoud hoofd te zijn. Vanuit deze groep respondenten moesten ze antwoord gegeven hebben op de vragen *'Denkt u, in het algemeen, dat de meeste mensen te vertrouwen zijn, of dat je niet voorzichtig genoeg kunt zijn in de omgang met mensen? Wilt u antwoord geven van 0 tot 10? Hierbij is 0 je kunt niet voorzichtig genoeg zijn en 10 de meeste mensen zijn te vertrouwen'*, *'Hoe zou u op dit moment de financiële situatie van uw huishouden beschrijven? (1) er worden schulden gemaakt, (2) de spaarmiddelen worden enigszins aangesproken, (3) er wordt precies rondgekomen, (4) er wordt een beetje geld overgehouden en (5) er wordt veel geld overgehouden'*, *'Kijk naar de komende 12 maanden. Denkt u dan dat de uitgaven van uw huishouden: (1) veel hoger zijn dan de inkomsten, (2) hoger zijn dan de inkomsten, (3) ongeveer gelijk zullen zijn aan de inkomsten, (4) lager zullen zijn dan de inkomsten, (5) veel lager zullen zijn dan de inkomsten of (99) ik weet het niet'* en *'Verwacht u dat uw financiële situatie de komende 12 maanden zal verbeteren of verslechteren? (1) zal sterk verbeteren, (2) zal licht verbeteren, (3) zal ongeveer gelijk blijven, (4) zal licht verslechteren, (5) zal sterk verslechteren, (99) ik weet het niet'*. Op geen van deze vier vragen mochten respondenten geen antwoord geven of ik weet het niet antwoorden om meegenomen in de analyse te worden. Na het filteren van de respondenten die geen antwoord hebben gegeven of ik weet het niet hebben geantwoord blijven er in totaal 2998 respondenten over.

3.2 Meetinstrumenten

De afhankelijke variabele Sociaal vertrouwen is gemeten door aan de respondenten te vragen 'Denkt u, in het algemeen, dat de meeste mensen te vertrouwen zijn, of dat je niet voorzichtig genoeg kunt zijn in de omgang met mensen? Wilt u antwoord geven van 0 tot 10? Hierbij is 0 je kunt niet voorzichtig genoeg zijn en 10 de meeste mensen zijn te vertrouwen. Respondenten die het niet weten kregen de score 999, deze worden niet meegenomen in het onderzoek.

De onafhankelijke variabele opleidingsniveau is gemeten door te vragen welke opleidingscategorie ze hebben afgerond. De respondenten konden antwoorden (1) basisonderwijs, (2) VMBO, (3) havo/vwo, (4) MBO, (5) HBO en (6) WO. Deze variabele is gehercodeerd in drie dummy variabelen: mensen die laagopgeleid zijn (basisonderwijs en vmbo), mensen die middelbaar zijn opgeleid (havo/vwo en mbo) en mensen die hoogopgeleid zijn (hbo en wo. Dit is gedaan zodat in de lineaire regressieanalyse de groepen vergeleken kunnen worden, met de middelbaar opgeleid groep als referentiekader en hypothese 1 getoetst kan worden.

De mediatie variabele *bestaanszekerheid* wordt gemeten door middel van drie vragen. Voor deze drie vragen is gekozen omdat ze passen bij de definitie van bestaanszekerheid; Bestaanszekerheid houdt in dat mensen met hun financiële middelen hun bestaan kunnen onderhouden. De eerste vraag is; *Hoe zou u op dit moment de financiële situatie van uw huishouden beschrijven? (1) er worden schulden gemaakt, (2) de spaarmiddelen worden enigszins aangesproken, (3) er wordt precies rondgekomen, (4) er wordt een beetje geld overgehouden en (5) er wordt veel geld overgehouden.* De tweede vraag is; *Kijk naar de komende 12 maanden. Denkt u dan dat de uitgaven van uw huishouden: (1) veel hoger zijn dan de inkomsten, (2) hoger zijn dan de inkomsten, (3) ongeveer gelijk zullen zijn aan de inkomsten, (4) lager zullen zijn dan de inkomsten, (5) veel lager zullen zijn dan de inkomsten of (99) ik weet het niet.* En de derde vraag is; *Verwacht u dat uw financiële situatie de komende 12 maanden zal verbeteren of verslechteren? (1) zal sterk verbeteren, (2) zal licht verbeteren, (3) zal ongeveer gelijk blijven, (4) zal licht verslechteren, (5) zal sterk*

verslechteren, (99) ik weet het niet. 'Bestaanszekerheid' bestaat uit de som van deze drie variabelen, waarbij 3= lage bestaanszekerheid en 15= hoge bestaanszekerheid. Voordat de som van is genomen wordt de laatste vraag gespiegeld. Dit is gedaan zodat een lage score op deze vraag een slecht financiële situatie betekent en een hoge score een goed financiële betekent. Deze die vragen hebben een chronbach's alpha van 0,6.

Om de controlevariabele *geslacht* te meten is er gevraagd naar het *geslacht*. Respondenten konden antwoorden: *man (1), vrouw (2) en anders (3)*. Geslacht is gehercodeerd naar een dummy variabele waar *vrouw (0) is man (1) en anders (missing)*, omdat er in de data geen mensen aangeven dat ze op geslacht anders zijn.

Om de controle variabele leeftijd te meten is naar de leeftijd gevraagd van de respondenten.

3.3 Analyseplan

Om de hypothesen te toetsen is een mediatieanalyse uitgevoerd. Dit is gedaan door middel van een hiërarchische multipale lineaire regressie met 4 modellen. In dit onderzoek is sociaal vertrouwen de onafhankelijke variabele, opleidingsniveau de onafhankelijke variabele (bestaande uit drie dummy variabelen, namelijk laagopgeleid, middelbaar opgeleid en hoogopgeleid, waarvan ik de middelste als referentiegroep beschouw) en bestaanszekerheid de mediatie variabele. Er is gekozen voor deze methode omdat het een continue afhankelijke variabele betreft en het effect van de onafhankelijke- en mediatie variabele stapsgewijs kon worden gemeten.

In model 1 en 2 wordt er gekeken naar de invloed van de onafhankelijke variabele opleidingsniveau op sociaal vertrouwen. In model 1 worden alleen de twee dummy variabelen van opleidingsniveau (laagopgeleid en hoogopgeleid) toegevoegd en in model 2 worden ook de controlevariabelen toegevoegd. De controlevariabelen worden in model 2 pas toegevoegd om te kijken wat voor invloed zij hebben op het effect van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen. In beide modellen wordt er gekeken naar de grootte en richtingen van de helling opleidingsniveau en of de

helling mogelijk significant is, met als referentiegroep de middelbaar opgeleiden. Het doel van model 1 en 2 is om het effect van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen te meten als de mediërende factor bestaanszekerheid nog niet meegenomen wordt en daarmee hypothese 1 te ondersteunen of ontkrachten.

In model 3 wordt er gekeken naar de invloed van opleidingsniveau op de mediërende variabele bestaanszekerheid. In dit model zit bestaanszekerheid als afhankelijke variabele en de opleidingsniveau dummy variabelen als onafhankelijke variabelen samen met de controle variabelen.

In model 4 worden de controlevariabelen, onafhankelijke variabelen en mediatievariabele toegevoegd. Het doel van dit model is om te kijken of bestaanszekerheid een mediërend effect heeft op de invloed van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen en daarmee hypothese 2 ondersteunt of ontkracht. Hiervoor kijken we of de helling en de betrouwbaarheidsintervallen van de dummy's van opleidingsniveau zijn veranderd ten opzichte van de helling en de betrouwbaarheidsintervallen van de dummy's van opleidingsniveau van model 2. Daarnaast kijk je in model 4 naar het effect dat de mediërende variabele bestaanszekerheid heeft op de afhankelijke variabele sociaal vertrouwen. Als er mediatie plaatsvindt is dit effect er ook. Daarnaast wordt er gekeken naar de *R² adjusted* en de *F-change* in dit model. De *R² adjusted* en *F-change* zijn interessant omdat zij informatie geven over de mogelijk toegenomen proportie verklaarde variantie van sociaal vertrouwen. Hiermee kunnen we controleren of model 4 wel significant meer variantie van sociaal vertrouwen kan verklaren vergeleken met model 2.

4 Resultaten

4.1 Beschrijvende statistiek

Tabel 1: Beschrijving van de in de analyse opgenomen variabelen: gemiddelde (standaarddeviatie, minimum- en maximumwaarde en totaal aantal respondenten)

Variabele	Gemiddelde (standaard deviatie)	Minimum	Maximum	N Totaal
Sociaal vertrouwen	6,02 (2,25)	0	10	2298
Bestaanszekerheid	9,12 (1,92)	3	15	2298
Leeftijd	56,15 (15,20)	18	92	2298
Geslacht (vrouw = 0; Man = 1)	30,0% 70,0%	0	1	2298
Opleidingsniveau				
Laagopgeleid (Basisonderwijs/ vmbo)	30,9% ^a	0	1	2298
Middelbaar opgeleid (havo/vwo/mbo)	31,9% ^a	0	1	2298
Hoogopgeleid (hbo/wo)	37,2% ^a	0	1	2298

^a Bij nominale variabelen is de frequentieverdeling vermeld in percentages

4.1.1 Univariate statistiek

In tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken van in de analyse opgenomen variabelen te zien. Hierin zijn alle mensen die huishoudelijk hoofd zijn en op alle vragen nodig voor de analyse antwoord hebben gegeven (geen item non-respons) meegenomen. Het huishoudelijk hoofd is alleen meegenomen zodat elke case onafhankelijk is van elkaar.

Wanneer we kijken naar 'sociaal vertrouwen' zien we dat gemiddeld een 6,02 wordt gescoord. Op een schaal van 10 betekent dit dat gemiddeld gezien mensen krap voldoende vertrouwen hebben in de medemens.

In tabel 1 is ook te zien hoe bestaanszeker mensen gemiddeld zijn. Gemiddeld scoren mensen 9,12 op een schaal van 3 tot en met 15. De meeste mensen zijn wel redelijk bestaanszeker. De minimale score op bestaanszekerheid is 3, omdat bestaanszekerheid bestaat uit de som van drie 5-puntsschaal vragen.

Ten slotte is te zien dat 30,9% van de respondenten laagopgeleid is, 31,9 % is middelbaar opgeleid en 37,2% van de respondenten is hoogopgeleid. Ongeveer alle groepen zijn even groot.

4.1.2 Bivariate statistiek

In tabel 2 zijn de bivariate statistieken van de in de analyse opgenomen variabelen te zien. In tabel 3 zijn de gemiddelden van sociaal vertrouwen en bestaanszekerheid per opleidingsgroep te zien. In tabel 2 en 3 zien we dat hoogopgeleiden meer sociaal vertrouwen (gemiddelde van 6,51) hebben dan laag opgeleiden (gemiddelde van 5,43) en middelbaar opgeleiden mensen (gemiddelde van 5,96) ($r = 0,171$; $p < 0,01$) en laagopgeleide mensen minder sociaal vertrouwen hebben dan middelbaar opgeleide en hoogopgeleide mensen ($r = -0,161$; $p < 0,01$). Ook is te zien in dat mensen die bestaanszekerder zijn meer sociaal vertrouwen hebben ($r = 0,199$; $p < 0,01$) en dat hoogopgeleiden (gemiddelde van 9,52) bestaanszekerder zijn dan laagopgeleiden (gemiddelde van 8,75) en middelbaar opgeleiden (gemiddelde van 9,03) ($r = 0,148$; $p < 0,01$), terwijl laagopgeleiden minder bestaanszeker zijn dan middelbaar opgeleiden en hoogopgeleiden ($r = -0,121$; $p < 0,01$).

Tabel 2: Bivariate statistieken

	Sociaal vertrouwen	Bestaanszeke rheid	Leeftijd	Geslacht	Basisonderwij s of vmbo afgerond	Havo/vwo of mbo afgerond	HBO of WO opleiding afgerond
Sociaal vertrouwen	X	0,199*** ^a	0,019*** ^a	0,007 ^a	-0,161*** ^a	-0,018 ^a	0,171*** ^a
Bestaanszeke rheid		X	-0,199*** ^a	0,096*** ^a	-0,121*** ^a	-0,034 ^a	0,148*** ^a
Leeftijd			X	0,048*** ^a	0,275*** ^a	-0,137*** ^a	-0,131*** ^a
Geslacht (man)				X	0,041 ^b	0,046*** ^b	0,006 ^b
Basisonderwij s of vmbo afgerond					X	X	X
Havo/vwo of mbo afgerond						X	X
HBO of WO opleiding afgerond							X

^aPearsons correlatie; ^bCramer's V * ($p < 0,05$) ** ($p < 0,01$); N is 2298

Tabel 3: Gemiddelden sociaal vertrouwen en bestaanszekerheid per opleidingsgroep

Gemiddelde (SD)	Sociaal vertrouwen	Bestaanszekerheid	N Totaal
Laagopgeleid	5,43 (2,08)	8,75 (1,86)	875 ^a 751 ^b
Middelbaar opgeleid	5,96 (2,14)	9,03 (1,94)	896 ^a 807 ^b
Hoogopgeleid	6,51 (1,99)	9,52 (1,94)	1017 ^a 955 ^b

^a N totaal van sociaal vertrouwen ^b N totaal van bestaanszekerheid

4.2 Model evaluatie

In deze paragraaf evalueren we de kwaliteit van modellen waarmee de hypothesen 1: 'Als mensen hoger opgeleid zij hebben zij meer sociaal vertrouwen' en 2: 'het effect van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen wordt deels verklaard door bestaanszekerheid' getoetst. Als eerste wordt er gekeken naar de assumpties van lineaire regressie, daarna controleren we op multicollineariteit door middel van de VIF score te vinden in tabel 3. Hierop volgend kijken we naar de R^2 *adjusted* en de F *change* om te bepalen of het model wel goed de variantie van sociaal vertrouwen kan verklaren. Als laatste kijken we naar mogelijke uitbijters en hoe die mogelijk invloed kunnen hebben op de kwaliteit van het model.

4.2.1 Modelassumpties

Er zijn vier assumpties waaraan een lineaire regressie moet voldoen (zie bijlage ?). Deze assumpties zijn: onafhankelijke waarnemingen, lineariteit, homoscedasticiteit en een normaal verdeelde standaardfout (normaliteit).

De assumpties van onafhankelijke waarnemingen en lineariteit worden gewaarborgd. De assumptie van homoscedasticiteit wordt licht geschonden, hierdoor kunnen de hellingen in de analyse minder accuraat zijn. Ook de assumptie van normaliteit wordt licht geschonden, hierdoor kan de R^2 *adjusted* lager uitvallen.

Twee van de vier assumpties worden licht geschonden. Dit is niet erg, maar we moeten oppassen om conclusies uit de data te trekken, omdat deze minder betrouwbaar kunnen zijn. Zo kunnen de hellingen en de betrouwbaarheidsinterval in tabel 3 minder betrouwbaar zijn.

4.2.2 Multicollineariteit

Om de multicollineariteit te controleren kijken we naar de VIF score een 2 of hoger is dan is er sprake van multicollineariteit. We zien in tabel 3 dat geen van de variabele in model 4 een VIF-score heeft boven de 1,5. Er is wel sprake van enige correlaties tussen de onafhankelijke variabelen, zoals te zien in tabel 2, maar niet dat er sprake is van multicollineariteit.

4.2.3 Model fit

Voor het controleren van de kwaliteit van het model wordt er gekeken naar de R^2 *adjusted* van de modellen. In tabel 3 is te zien dat R^2 *adjusted* van model 1 0,036 is. Dit houdt in dat opleidingsniveau 3,6% van de variantie in sociaal vertrouwen verklaard. De R^2 *adjusted* in model 2 is 0,039. Dit houdt in dat opleidingsniveau, geslacht en leeftijd 3,9 procent verklaard van de variantie van sociaal vertrouwen. Deze toename in R^2 *adjusted* vergeleken met model 1 is significant (F change = 4,917; p = 0,007), maar niet heel groot. Geslacht en leeftijd verklaren niet veel van de variantie in sociaal vertrouwen. Door het toevoegen van bestaanszekerheid in model 4 stijgt de R^2 *adjusted* naar 0,071 en dus is er 7,1% van de variantie in sociaal vertrouwen verklaard. Dit verschil in R^2 *adjusted* is significant (F change = 79,131; p < 0,001). Model 4 verklaart dus significant meer dan model 2. Een verklaarde variantie van 7,1% is niet hoog, veel van de variantie van sociaal vertrouwen wordt verklaard door andere variabelen dan geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en bestaanszekerheid.

4.2.4 Uitbijters

Om de uitbijters uit te zoeken is *Leverage* berekend. Wanneer een case in de analyse een *leverage* hoger dan $18/2998 = 0,006$ dan kunnen deze als problematische uitbijters gezien worden. Er zijn 2 cases met een *leverage* van 0,006. Beide zijn middelbaar opgeleid en hebben een bestaanszekerheid van 3 en 4 (laagste en op een na laagste die gescoord kan worden). Wanneer de lineaire regressie zonder deze 2 cases werd uitgevoerd daalt de R^2 *adjusted* naar 0,070 (zie bijlage 3). Er is dus geen reden om deze 2 cases er uit te halen.

4.2.5 Model evaluatie

De modellen die gebruikt worden voor het toetsen van de hypothesen verklaren niet veel van de variantie van sociaal vertrouwen. Er zijn dus andere variabelen die de variantie van sociaal vertrouwen beter kunnen verklaren dan opleidingsniveau, bestaanszekerheid, leeftijd en geslacht. In

de modellen is er geen sprake van multicollineariteit. Daarnaast worden de twee minst belangrijke assumpties van de lineaire regressie geschonden. Bij het verwijderen van de twee gevonden uitbijters is er geen verbetering te zien in het model. Concluderend is te zeggen dat de modellen goed genoeg zijn om de hypothesen te testen, maar niet het beste zijn om de variantie in sociaal vertrouwen te verklaren.

Tabel 4: parameters uit de regressieanalyse met afhankelijke variabele sociaal vertrouwen

	Model 1 ^a		Model 2 ^a		Model 3 ^b		Model 4 ^a		VIF
	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>	<i>b</i> (SE)	<i>p</i>	<i>b</i> (se)	<i>P</i>	<i>b</i> (se)	<i>p</i>	
constante	5,96 (0,08)	<0,001	5,43 (0,20)	<0,001	9,40 (0,07)	<0,001	3,42 (0,30)	<0,001	
Geslacht (vrouw)			0,00	0,995	0,43 (0,09)	<0,01	-0,09 (0,10)	0,37	1,02
leeftijd			0,01	0,002	-0,01 (0,00)	<0,001	0,01 (0,00)	<0,001	1,10
laagopgeleid	-0,49 (0,12)	<0,001	-0,58 (0,12)	<0,001	-0,11 (0,10)	0,30	-0,56 (0,12)	<0,001	1,45
Middelbaar opgeleid (referentiegroep)									
Hoogopgeleid	0,56 (0,11)	<0,001	0,56 (0,12)	<0,001	0,49 (0,01)	<0,001	0,45 (0,11)	<0,001	1,38
Bestaanszekerheid							0,21 (0,02)	<0,001	1,05
R ² adjusted	0,036		0,039		0,047		0,071		
F change	43,53 ^c	<0,001	4,92 ^d	0,007	31,27 ^c	<0,001	79,13 ^e	<0,001	
N	2998		2998		2512		2998		

^a sociaal vertrouwen als afhankelijke variabele ^b bestaanszekerheid als afhankelijke variabele ^c *F change* ten opzichte van het lege model ^d *F change* ten opzichte van model 1 ^e *F change* ten opzichte van model 2

4.3 Hypothesetoetsing

In deze paragraaf toetsen we de opgestelde hypothesen door middel van een hiërarchische lineaire regressie. In tabel 4 zijn de resultaten van de lineaire regressie is te zien. In model 1 is de invloed van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen te zien, waarbij de groep middelbaar opgeleiden de referentiegroep zijn. In model 2 worden geslacht en leeftijd toegevoegd om te controleren of zij niet een deel van de invloed van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen verklaren. Dit model wordt gebruikt voor het testen van hypothese 1: Als mensen hoger opgeleid zijn hebben zij meer sociaal vertrouwen.

We zien in model 2 dat mensen die hoogopgeleid zijn meer sociaal vertrouwen hebben ($b = 0,557$; $p < 0,001$) dan middelbaar opgeleiden (referentiegroep), terwijl mensen die laag opgeleid zijn minder sociaal vertrouwen hebben ($b = -0,581$; $p < 0,001$) dan middelbaar opgeleiden. Een laagopgeleide vrouw van 18 jaar zou een geschat sociaal vertrouwen hebben van 5,03, terwijl een vrouw van 18 die middelbaar opgeleid is een geschat sociaal vertrouwen van 5,61 heeft en een hoogopgeleide vrouw van 18 heeft een geschat sociaal vertrouwen van 6,17. Tussen een hoogopgeleid persoon en een laag opgeleid persoon zit dus meer dan 1 punt verschil. Dit is op een tienpuntschaal redelijk groot. De analyse ondersteunt hypothese 1.

Hypothese 2 kan getoetst worden met behulp van de regressieanalyse in model 2, 3 en 4. De tweede hypothese luidt: het effect van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen wordt deels verklaard door bestaanszekerheid. Om te toetsen of de hypothese ondersteund kan worden moet er aan drie eisen worden voldaan. De eerste eis waaraan voldaan moet worden is dat de laagopgeleide groep en de hoogopgeleide groep significant moeten verschillen van de groep middelbaar opgeleiden in hun geschatte sociaal vertrouwen. Aan de eerste eis wordt voldaan want we zien in model 2 dat mensen die hoogopgeleid zijn meer sociaal vertrouwen hebben ($b = 0,557$; $p < 0,001$) dan middelbaar

opgeleiden (referentiegroep) hebben, terwijl mensen die laag opgeleid zijn minder sociaal vertrouwen hebben ($b = -0,581$; $p < 0,001$) dan middelbaar opgeleiden, waarvan beide invloeden significant zijn.

De tweede eis waaraan voldaan moet worden is dat de laagopgeleide groep en de hoogopgeleide groep significant moet verschillen van de groep middelbaar opgeleiden in hun geschatte bestaanszekerheid. In model 3 zien we dat hoogopgeleide mensen meer bestaanszekerheid hebben ($b = 0,49$; $p < 0,001$) dan middelbaar opgeleiden en dat laagopgeleide mensen minder bestaanszekerheid hebben ($b = -0,11$; $P = 0,30$). Het geschatte verschil van hoogopgeleid zijn op bestaanszekerheid is significant vergeleken met groep middelbaar opgeleid, maar het geschatte verschil van laagopgeleid zijn op bestaanszekerheid is niet significant vergeleken met de groep middelbaar opgeleiden. Aan de tweede eis wordt niet voldaan

De derde eis waaraan voldaan moet worden bestaat uit twee delen. Het eerste deel waaraan voldaan moet worden is dat bestaanszekerheid een significante invloed moet hebben op de geschatte waarde van sociaal vertrouwen. In model 4 zien we dat mensen die bestaanszekerder zijn, meer sociaal vertrouwen hebben ($b = 0,21$; $p < 0,001$). Deze invloed is significant. Aan het eerste deel van de derde eis wordt voldaan. Het tweede deel van de derde eis waaraan voldaan moet worden is dat het verschil tussen de laagopgeleiden en middelbaar opgeleiden, en het verschil tussen de hoog opgeleiden en middelbaar opgeleiden, in het geschatte sociaal vertrouwen moet zijn verdwenen of afgenomen na het toevoegen van bestaanszekerheid. In model 2 zagen we al we dat mensen die hoger opgeleid zijn meer sociaal vertrouwen hebben ($b = 0,557$; $p < 0,001$) dan mensen met een middelbare opleiding en mensen die laagopgeleid zijn minder sociaal vertrouwen hebben ($b = -0,581$; $p < 0,001$) dan mensen die middelbaar zijn opgeleid. In model 4 zien we dat mensen die hoogopgeleid nog steeds meer sociaal vertrouwen hebben ($b = 0,452$; $p < 0,001$) dan middelbaar opgeleide mensen na het toevoegen van bestaanszekerheid en dat laagopgeleiden nog steeds minder sociaal vertrouwen hebben ($b = -0,558$; $p < 0,001$) dan mensen die middelbaar zijn opgeleid zijn na het toevoegen van bestaanszekerheid. We zien echter wel dat het verschil in sociaal

vertrouwen tussen hoogopgeleiden en middelbaar opgeleiden wel kleiner is geworden na het toevoegen van bestaanszekerheid, terwijl het verschil in sociaal vertrouwen tussen laagopgeleiden en middelbaaropgeleiden redelijk gelijk is gebleven. Om te zien of bestaanszekerheid een deel van de invloed van de opleidingsniveaus op sociaal vertrouwen verklaart kijken we naar de betrouwbaarheidsintervallen (zie bijlage 3 voor alle BHI's) van de hellingen van laagopgeleid en hoogopgeleid in model 2 en model 4. De BHI van de helling van laagopgeleid in model 2 verandert van (-0,719; -0,259) naar (0,791; -0,325) in model 4. De BHI van de helling van laagopgeleid in model 2 heeft een vrijwel volledige overlap met de BHI van de helling van laagopgeleid in model 4. De BHI van de helling van hoogopgeleid in model 2 verandert van (0,337; 0,776) naar (0,235; 0,669) in model 4. De BHI van de helling van hoogopgeleid vertoont ongeveer 2/3^e overlap met de BHI van de helling van hoogopgeleid in model 4. Een heel klein deel van het verschil in sociaal vertrouwen tussen hoogopgeleiden en middelbaar opgeleiden kan dus verklaard worden door bestaanszekerheid, echter afname in verschil in sociaal vertrouwen is minuscule. Het verschil in sociaal vertrouwen tussen laagopgeleiden en middelbaar opgeleiden kan niet verklaard worden door bestaanszekerheid. Hierdoor wordt hypothese 2 niet ondersteund.

4.4 Andere resultaten

Naast de resultaten die gevonden zijn om de hypothesen te toetsen zijn er nog een paar andere interessante bevindingen om te bespreken. In de theorie werd verwacht dat geslacht invloed zou hebben op de geschatte waarde van sociaal vertrouwen. In tabel 4 zien we dat nadat geslacht is toegevoegd in model 2 dat geslacht geen invloed heeft op het geschatte sociaal vertrouwen ($b = 0$; $p = 0,995$). Hiernaast werd er in de theorie verwacht dat leeftijd invloed zou hebben op het geschatte sociaal vertrouwen. We zien in model 2 dat mensen die ouder zijn meer sociaal vertrouwen hebben dan mensen die jonger zijn ($b = 0,01$; $p < 0,001$), maar dat dit verschil tussen jonge en oude mensen niet heel groot is. Een vrouw van 18 die middelbaar opgeleid is heeft een geschat sociaal vertrouwen van 5,61 en een vrouw van 50 die middelbaar opgeleid is heeft een geschat sociaal vertrouwen van

5,93. Leeftijd heeft invloed op het geschatte sociaal vertrouwen van mensen, maar dit is een hele kleine invloed.

Een andere interessante bevinding is dat mannen meer geschatte bestaanszekerheid hebben dan vrouwen ($b = 0,43$; $p < 0,001$). Een middelbaar opgeleide man van 18 heeft een geschatte bestaanszekerheid van 9,65 en een middelbaar opgeleide vrouw van 18 heeft een geschatte bestaanszekerheid van 9,22. Dit verschil is heel klein, maar het is interessant dat er toch een verschil is tussen de geslachten in geschatte bestaanszekerheid

5 Conclusie & discussie

5.1 Conclusie

In de inleiding van dit onderzoek stelde ik de vraag 'Wat is de invloed van het opleidingsniveau van een individu op diens sociaal vertrouwen? En kan bestaanszekerheid dit verklaren?' Om deze vraag te kunnen beantwoorden stelde ik in het theoretisch kader hoofdstuk twee hypothesen op; 'als mensen hoger opgeleid zijn hebben zij meer sociaal vertrouwen' en 'het effect van opleidingsniveau op sociaal vertrouwen wordt deels verklaard door bestaanszekerheid.'

In de theorie voorspelde ik dat hoogopgeleide mensen meer sociaal vertrouwen hebben dan lager opgeleide mensen, omdat hoger opgeleide mensen meer sociaal kapitaal hebben dan laagopgeleide mensen. In de resultaten vond ik dat hoogopgeleiden meer sociaal vertrouwen hebben dan middelbaar opgeleiden en laagopgeleiden. De opleidingskloof van het sociaal vertrouwen kwam niet onverwachts. In eerdere onderzoeken is ook gevonden dat als mensen hoger opgeleid zijn, zij ook meer sociaal vertrouwen hebben (Arends & Smeets, 2015; Schnabel et al., 2008).

In de theorie voorspelde ik ook dat hoogopgeleide mensen bestaanszekerder zijn dan laagopgeleide mensen. De mensen die bestaanszeker zijn zouden meer sociaal vertrouwen hebben dan mensen die bestaansonzeker zijn, omdat mensen die bestaansonzeker zijn relatief meer te verliezen hebben. Het is voor mensen die bestaansonzeker zijn een strategische keus om onbekende mensen niet te vertrouwen. In de resultaten vond ik dat er een opleidingskloof in bestaanszekerheid was tussen de groepen laag en middelbaar opgeleid en hoogopgeleid. Ik had verwacht dat er een kloof in bestaanszekerheid zou zijn tussen alle opleidingsniveau groepen, maar er is geen verschil in bestaanszekerheid tussen de laagopgeleide en middelbaar opgeleide mensen. In de resultaten vond ik wel dat als mensen bestaanszekerder worden zij meer sociaal vertrouwen hebben. Dit kwam overeen met mijn verwachtingen.

5.2 Andere bevindingen

In de resultaten heb ik nog andere interessante bevindingen gedaan. Als eerste viel het mij op dat het sociaal vertrouwen in Nederland gemiddeld gezien niet heel hoog is. Dit vond ik opmerkelijk, omdat in de literatuur wordt vermeld dat Nederland een land is met veel sociaal vertrouwen (Schnabel et al., 2008). Volgens Arends & Smeets (2015) geeft 60% van de Nederlanders aan dat ze onbekende mensen vertrouwen. Waarschijnlijk lijkt het gemiddelde sociaal vertrouwen laag, omdat iets minder dan de helft van de mensen zegt dat ze onbekende mensen niet vertrouwen en de andere groep mensen wel zegt dat ze onbekende mensen vertrouwen. Een toevoeging hierop is dat de reden waarom er in de literatuur gezegd wordt dat Nederlanders veel sociaal vertrouwen hebben, is omdat Nederlanders relatief veel sociaal vertrouwen hebben in vergelijking met andere landen (Schnabel et al., 2008)

Een andere opmerkelijke bevinding is dat elke opleidingsgroep gemiddeld gezien bestaanszeker is. Ik had verwacht dat de groep laagopgeleiden bestaansonzekerder zou zijn dan de groep middelbaar opgeleiden, maar hier vond ik geen verschil tussen. Een reden waarom het gemiddelde bestaanszekerheid zo hoog is, kan mogelijk komen door selectieve non-respons. Bestaanszekerheid kan een gevoelige kwestie zijn, waar mensen die bestaansonzeker zijn minder graag op willen antwoorden. Op de inkomen vragenlijst, waaruit de vragen uitkomen die bestaanszekerheid meten, van het LISS panel was ook een hogere non-respons dan op de persoonlijkheidsvragenlijst. Het zou kunnen zijn dat daardoor mensen gemiddeld gezien bestaanszekerder lijken dan dat ze in werkelijkheid zijn.

5.3 Aanbevelingen

In dit onderzoek hebben we gezien dat er een opleidingskloof is in het sociaal vertrouwen van mensen. Ik verwachtte dat deze kloof verklaard kon worden door de bestaanszekerheid van mensen, echter vond ik dat dit niet zo is. Wel heb ik gevonden dat mensen die bestaanszeker zijn meer sociaal

vertrouwen hebben. In het theoretisch kader hoofdstuk heb ik beargumenteerd dat mensen die meer sociaal kapitaal hebben ook meer sociaal vertrouwen hebben. De gevonden resultaten spreken deze theorie niet tegen, maar ik heb in dit onderzoek deze theorie nog niet statistisch ondersteund.

Statistische ondersteuning zoeken voor de theorie dat mensen met meer sociaal kapitaal meer sociaal vertrouwen hebben is mogelijk een interessant vervolgonderzoek. In mijn theorie heb ik sociaal kapitaal zo gedefinieerd; sociaal kapitaal op individueel niveau bestaat uit de middelen ingebed in de sociale netwerken die voordeel kunnen geven aan de bezitters van de middelen (Lin, 2002). Om het sociaal kapitaal van mensen te kunnen meten moeten we dus kijken naar hun sociale netwerken, en wie uit mensen hun sociale netwerk als hulpbron gebruikt kan worden. Mensen met veel hulpbronnen in hun sociale netwerk zijn mensen met veel sociaal kapitaal. Als er een vergelijkbaar onderzoek gedaan wordt zoals deze, dan kan sociaal kapitaal als mediërende factor worden meegenomen. Als de opleidingskloof in sociaal vertrouwen verdwijnt dan hebben we de theorie statistisch ondersteund.

6 Literatuur

- Arends, J., & Schmeets, H. (2015, 20 januari). Sociaal en institutioneel vertrouwen in Nederland. *Centraal Bureau voor de Statistiek*. Geraadpleegd op 23 maart 2023, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2015/04/sociaal-en-institutioneel-vertrouwen-in-nederland>
- Bac, M. (2009). Generalized trust and wealth. *International Review of Law and Economics*, 29(1), 46–56. <https://doi.org/10.1016/j.irle.2008.07.008>
- Bjørnskov, C. (2007). Determinants of generalized trust: A cross-country comparison. *Public Choice*, 130(1–2), 1–21. <https://doi.org/10.1007/s11127-006-9069-1>
- Brandt, M. J., Wetherell, G., & Henry, P. J. (2015). Changes in Income Predict Change in Social Trust: A Longitudinal Analysis. *Political Psychology*, 36(6), 761–768. <https://doi.org/10.1111/pops.12228>
- Carl, N., & Billari, F. C. (2014). Generalized trust and intelligence in the United States. *PLOS ONE*. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0091786>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2011, 23 maart). Inkomen hoogopgeleiden bijna het dubbele van dat van laagopgeleiden. *Centraal Bureau voor de Statistiek*. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2011/12/inkomen-hoogopgeleiden-bijna-het-dubbele-van-dat-van-laagopgeleiden>
- De Beer, p. (2011). Moderne bestaanszekerheid. *Socialisme en Democratie*, 68(5/6). <https://dare.uva.nl/search?identificer=f0b04e2a-55e8-4743-ab7b-40265e469f96>
- De Graaf-Zijl, M., Josten, E. J. C., Boeters, S., Eggink, E., Bolhaar, J. A., Ooms, I. L., Ouden, A., & Woittiez, I. B. (2015). *De onderkant van de arbeidsmarkt in 2025*. <https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2015/06/25/de-onderkant-van-de-arbeidsmarkt-in-2025>

- Gesthuizen, M., & Scheepers, P. (2012). Educational Differences in Volunteering in Cross-National Perspective. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 41(1), 58–81.
<https://doi.org/10.1177/0899764010394203>
- Hamamura, T. (2012). Social Class Predicts Generalized Trust But Only in Wealthy Societies. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(3), 498–509. <https://doi.org/10.1177/0022022111399649>
- Lin, N. (2002). *Social Capital: A Theory of Social Structure and Action*. Cambridge University Press.
- Nannestad, P. (2008). What Have We Learned About Generalized Trust, If Anything? *Annual Review of Political Science*, 11(1), 413–436.
<https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.11.060606.135412>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon and Schuster.
- Schmeets, H., & Van Beuningen, J. (2014). Discrepancies in sociaal kapitaal van bevolkingsgroepen. *CBS*.
<https://www.narcis.nl/publication/RecordID/oai%3Acris.maastrichtuniversity.nl%3Apublicati ons%2Fa8a81ce4-7df3-403b-a1e9-44335ff3745f>
- Schnabel, P., Bijl, R., & De Hart, J. (2008). Betrekkelijke betrokkenheid. In *Sociaal cultureel planbureau*. Sociaal cultureel planbureau.
- Tummers, J. A. M. (2022). Vrijwilligerswerk 2021. *Centraal Bureau voor de Statistiek*.
<https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2022/vrijwilligerswerk-2021?onepage=true>
- Van der Geest, M. (2020, 2 oktober). Arme mensen gaan zes jaar eerder dood – waarom doen we daar niets aan? *de Volkskrant*. Geraadpleegd op 24 maart 2023, van
<https://www.volkskrant.nl/cultuur-media/arme-mensen-gaan-zes-jaar-eerder-dood-waarom-doen-we-daar-niets-aan~b34e97d06/#:~:text=arm%20en%20rijk-,Arme%20mensen%20gaan%20zes%20jaar%20eerder%20dood%20%E2%80%93%20waarom%20doen%20we,maakt%20dat%20nog%20eens%20erger.>

- Van Esch, W., Petit, R., Neuvel, J., & Karsten, S. (2011). Sociaal kapitaal in het mbo: slagboom of hefboom? Onderzoek onder mbo'ers en docenten. *Expertisecentrum Beroepsonderwijs*.
https://pure.uva.nl/ws/files/1226421/115959_Sociaal_kapitaal_in_het_mbo_A00653_1_.pdf
- Van Lange, P. A. M. (2015). Generalized Trust. *Current Directions in Psychological Science*, 24(1), 71–76. <https://doi.org/10.1177/0963721414552473>
- Van Tubergen, F., & Völker, B. (2015). Inequality in Access to Social Capital in the Netherlands. *Sociology*, 49(3), 521–538. <https://doi.org/10.1177/0038038514543294>

7 Bijlage 1

7.1 Geslacht

1. Hoe ziet de oorspronkelijke item eruit?

geslacht Gender

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 Male	5045	47,7	49,1	49,1
	2 Female	5230	49,5	50,9	100,0
	Total	10275	97,2	100,0	
Missing	System	295	2,8		
Total		10570	100,0		

In de bovenstaande tabel is te zien hoe de verhouding mannen (47,7%) en vrouwen (49,5%) is en de hoeveelheid missende cases (2,8%). De mannen en vrouwen zijn in de oorspronkelijke variabele redelijke gelijk.

2. Welke bewerkingen heb je op de items uitgevoerd?

*positie huishouden is huishoudhoofd (ivm onafhankelijke cases).

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'positie = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

*geslacht gehercordeerd naar dummy.

RECODE geslacht (1=1) (2=0) (ELSE=SYSMIS) INTO Geslacht_Her.

VARIABLE LABELS Geslacht_Her 'Geslacht Dummy'.

EXECUTE.

3. Hoe ziet de uiteindelijke variabele eruit?

*frequentietabel geslacht.

FREQUENCIES VARIABLES=Geslacht_Her

/ORDER=ANALYSIS.

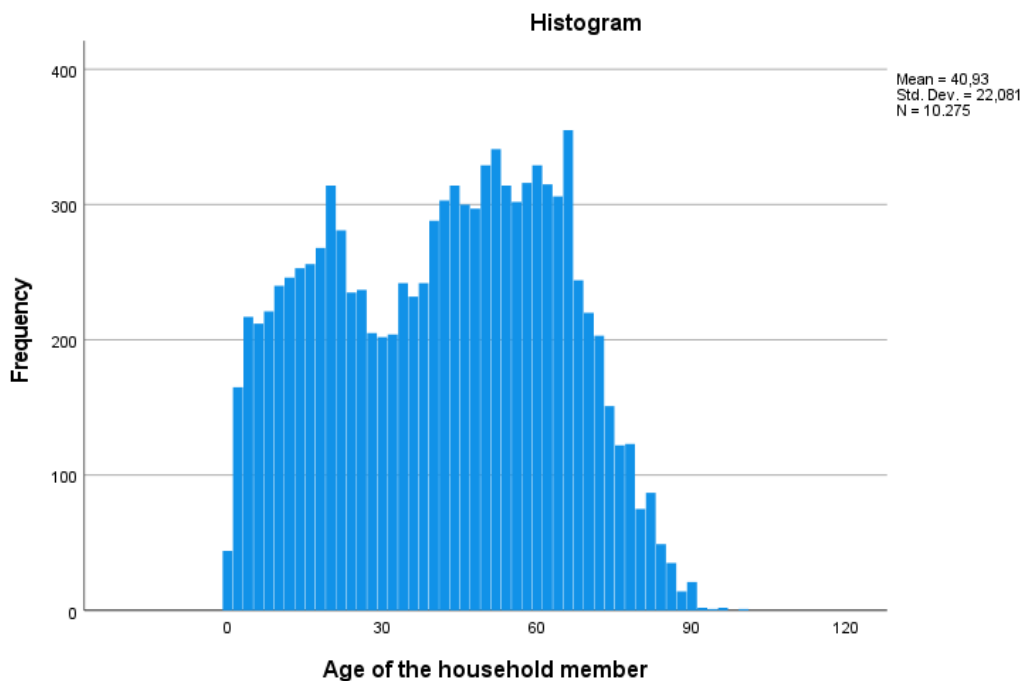
Geslacht_Her Geslacht Dummy

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00 Vrouw	1261	29,1	29,1	29,1
	1,00 Man	3066	70,9	70,9	100,0
	Total	4327	100,0	100,0	

Na het filteren op positie huishoudhoofd is de man/vrouw verdeling veranderd. De data bestaat nu nog maar uit 29,1% vrouw en 70,9% man. Ook zijn er ongeveer 6000 cases uit de data gehaald, omdat die geen huishoudhoofd waren.

7.2 Leeftijd

1. Hoe zit het oorspronkelijke item eruit?

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
leeftijd Age of the household member	10275	0	99	40,93	22,081
Valid N (listwise)	10275				

De bovenstaande histogram en tabel laten de statistiek van de leeftijd van de steekproef zien. Het gemiddelde van de steekproef is 40,93 met een standaarddeviatie van 22,081. Er zijn ongeveer 300 missende antwoorden. Op basis van 10275 Respondenten valt dit relatief weinig. Leeftijd is niet normaal verdeeld.

2. Welke bewerkingen heb je uitgevoerd?

USE ALL.

```

COMPUTE filter_$(positie = 1).
VARIABLE LABELS filter_$ 'positie = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
FORMATS filter_$ (f1.0).
FILTER BY filter_$.
EXECUTE.

```

3. Hoe ziet de uiteindelijke variabele er uit?

```

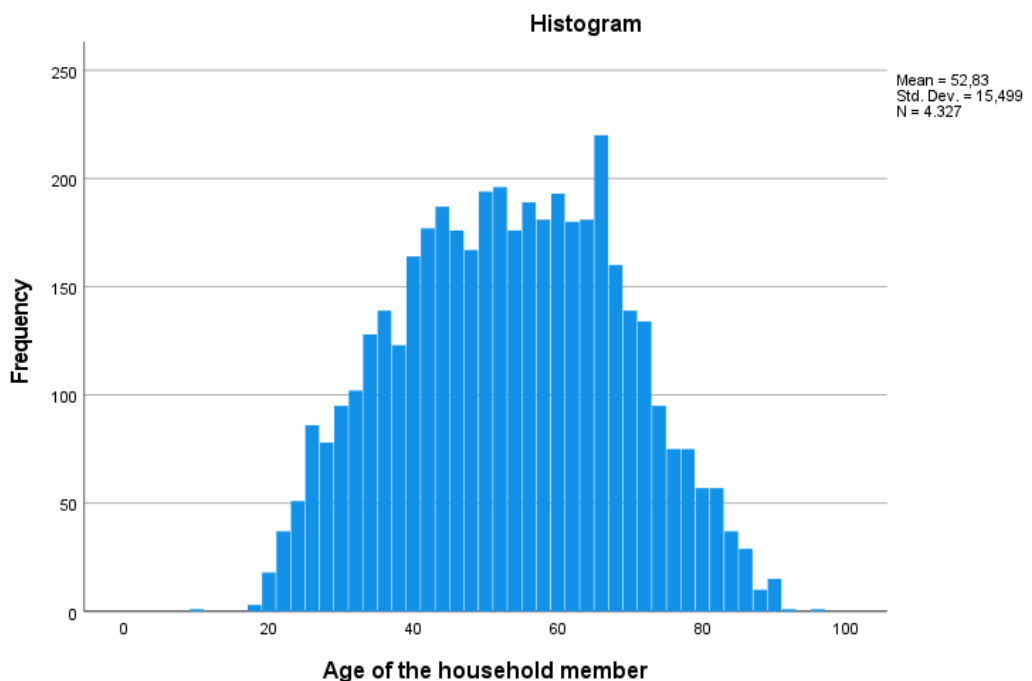
FREQUENCIES VARIABLES=leeftijd
/HISTOGRAM
/ORDER=ANALYSIS.

```

```

DESCRIPTIVES VARIABLES=leeftijd
/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.

```


Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
leeftijd Age of the household member	4327	10	95	52,83	15,499
Valid N (listwise)	4327				

De bovenstaande histogram en tabel laten de statistiek van de leeftijd van de steekproef zien. Het gemiddelde van de steekproef is 52,83 met een standaarddeviatie van 15,499

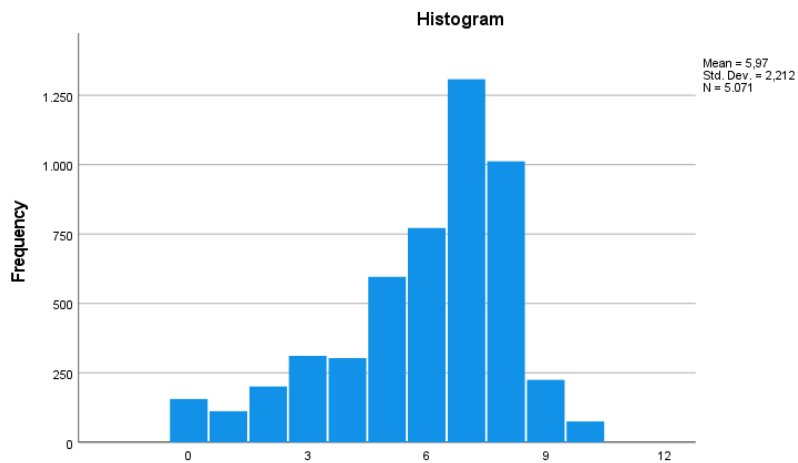
Er zijn geen missende antwoorden op basis van 4327 Respondenten. Leeftijd is redelijk normaal verdeeld.

7.3 Sociaal vertrouwen

1. Hoe ziet het oorspronkelijke item eruit?

cp13f019 Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 0 You can't be too careful	156	1,5	3,1	3,1
	1 1	112	1,1	2,2	5,3
	2 2	201	1,9	4,0	9,2
	3 3	311	2,9	6,1	15,4
	4 4	303	2,9	6,0	21,4
	5 5	596	5,6	11,8	33,1
	6 6	772	7,3	15,2	48,3
	7 7	1308	12,4	25,8	74,1
	8 8	1012	9,6	20,0	94,1
	9 9	225	2,1	4,4	98,5
	10 10 Most people can be trusted	75	,7	1,5	100,0
Total		5071	48,0	100,0	
Missing	999 I don't know	92	,9		
	System	5407	51,2		
	Total	5499	52,0		
Total		10570	100,0		

Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
cp13f019 Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.	5071	0	10	5,97	2,212
Valid N (listwise)	5071				

De bovenstaande tabellen en grafiek laten de statistiek van de variabele sociaal vertrouwen. Het gemiddelde van de steekproef is 5,97 met een standaarddeviatie van 2.212. Er zijn 5169 mensen die deze vraag hebben voorgekregen missende antwoorden. Hiervan hebben 102 geen antwoord gegeven.

2. Welke bewerkingen zijn er uitgevoerd?

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'positie = 1 (FILTER)'.
 VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

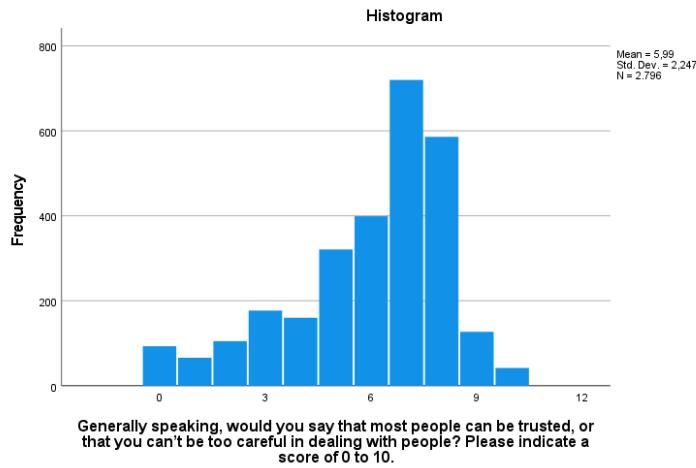
FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

3. Hoe ziet de uiteindelijke variabele er uit?

cp13f019 Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0 0 You can't be too careful	93	2,1	3,3	3,3
	1 1	66	1,5	2,4	5,7
	2 2	105	2,4	3,8	9,4
	3 3	177	4,1	6,3	15,8
	4 4	160	3,7	5,7	21,5
	5 5	321	7,4	11,5	33,0
	6 6	399	9,2	14,3	47,2
	7 7	720	16,6	25,8	73,0
	8 8	586	13,5	21,0	94,0
	9 9	127	2,9	4,5	98,5
	10 10 Most people can be trusted	42	1,0	1,5	100,0
	Total	2796	64,6	100,0	
Missing	999 I don't know	37	,9		
	System	1494	34,5		
	Total	1531	35,4		
Total		4327	100,0		

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
cp13f019 Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.	2796	0	10	5,99	2,247
Valid N (listwise)	2796				

De bovenstaande tabellen en grafiek laten de statistiek van de variabele sociaal vertrouwen. Het gemiddelde van de steekproef is 5,99 met een standaarddeviatie van 2.247. 37 mensen hebben de vraag niet beantwoord (doormiddel van 'ik weet het niet'.

7. 4 Opleidingsniveau

1. Hoe ziet het oorspronkelijke item eruit?

opicat Level of education in CBS (Statistics Netherlands) categories

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1 primary school	2097	19,8	21,5	21,5
	2 vmbo (intermediate secondary education, US: junior high school)	2156	20,4	22,2	43,7
	3 havo/vwo (higher secondary education/preparatory university education, US: senior high school)	980	9,3	10,1	53,8
	4 mbo (intermediate vocational education, US: junior college)	1952	18,5	20,1	73,8
	5 hbo (higher vocational education, US: college)	1792	17,0	18,4	92,2
	6 wo (university)	756	7,2	7,8	100,0
	Total	9733	92,1	100,0	
Missing	System	837	7,9		
Total		10570	100,0		

In de bovenstaande tabel is te zien dat in de steekproef 19,8% als hoogste niveau basisonderwijs heeft afgemaakt, 20,4% vmbo, 9,3% havo/vwo, 18,5% mbo, 17% hbo en

7,2% wo heeft afgemaakt. Er zijn ongeveer 840 missende antwoorden. Dit is op basis van 10570 respondenten niet veel.

2. Welke bewerkingen zijn er uitgevoerd?

*hercoderen opleidingsniveau in dummy's.

```
RECODE oplcat (1=1) (2=1) (3=0) (4=0) (5=0) (6=0) (ELSE=SYSMIS) INTO  
LaagOpgeleid.
```

```
VARIABLE LABELS LaagOpgeleid 'Basisonderwijs of vmbo'.
```

```
EXECUTE.
```

```
RECODE oplcat (1=0) (2=0) (3=1) (4=1) (5=0) (6=0) (ELSE=SYSMIS) INTO  
MiddelOpgeleid.
```

```
VARIABLE LABELS MiddelOpgeleid 'havo/vwo of MBO'.
```

```
EXECUTE.
```

```
RECODE oplcat (1=0) (2=0) (3=0) (4=0) (5=1) (6=1) (ELSE=SYSMIS) INTO  
HoogOpgeleid.
```

```
VARIABLE LABELS HoogOpgeleid 'hbo of wo'.
```

```
EXECUTE.
```

*positie huishouden is huishoudhoofd (ivm onafhankelijke cases).

```
USE ALL.
```

```
COMPUTE filter_$(positie = 1).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$( 'positie = 1 (FILTER)').
```

```
VALUE LABELS filter_$( 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
```

```
FORMATS filter_$( f1.0).
```

```
FILTER BY filter_$(.
```

```
EXECUTE.
```

3. Hoe ziet de uiteindelijke variabele eruit.

*univariate statistieken opleidingsniveau.

```
FREQUENCIES VARIABLES=LaagOpgeleid MiddelOpgeleid HoogOpgeleid
```

```
/HISTOGRAM
```

```
/ORDER=ANALYSIS
```

LaagOpgeleid Basisonderwijs of vmbo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00 anders	2992	69,1	69,4	69,4
	1,00 Basisonderwijs of vmbo	1322	30,6	30,6	100,0
	Total	4314	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4327	100,0		

MiddelOpgeleid havo/vwo of MBO

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00 anders	2915	67,4	67,6	67,6
	1,00 Havo/vwo en mbo	1399	32,3	32,4	100,0
	Total	4314	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4327	100,0		

HoogOpgeleid hbo of wo

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	,00 anders	2721	62,9	63,1	63,1
	1,00 hbo of wo	1593	36,8	36,9	100,0
	Total	4314	99,7	100,0	
Missing	System	13	,3		
Total		4327	100,0		

In de tabellen hierboven is te zien dat 30,6% van de steekproef laagopgeleid is, 32,3% middelbaar opgeleid en 36,8% hoogopgeleid is. Er missen maar 13 antwoorden uit 4327 respondenten.

7.5 Bestaanszekerheid

Hoe ziet het oorspronkelijke item eruit?

*univariate statistieken bestaanszekerheid.

FILTER OFF.

USE ALL.

EXECUTE.

DESCRIPTIVES VARIABLES=ci13f252 ci13f258 ci13f261

/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.

FREQUENCIES VARIABLES=ci13f252 ci13f258 ci13f261

/HISTOGRAM

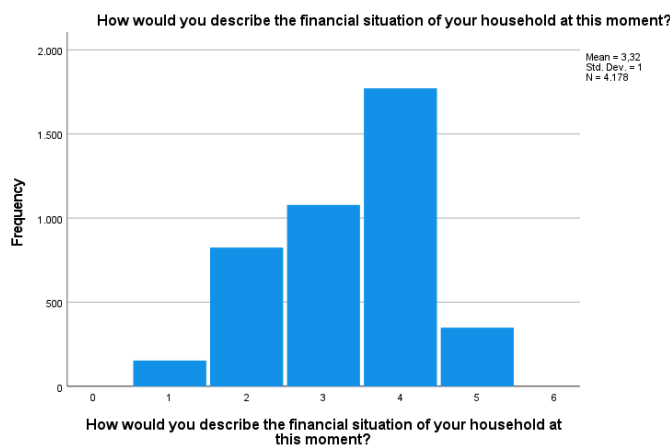
/ORDER=ANALYSIS

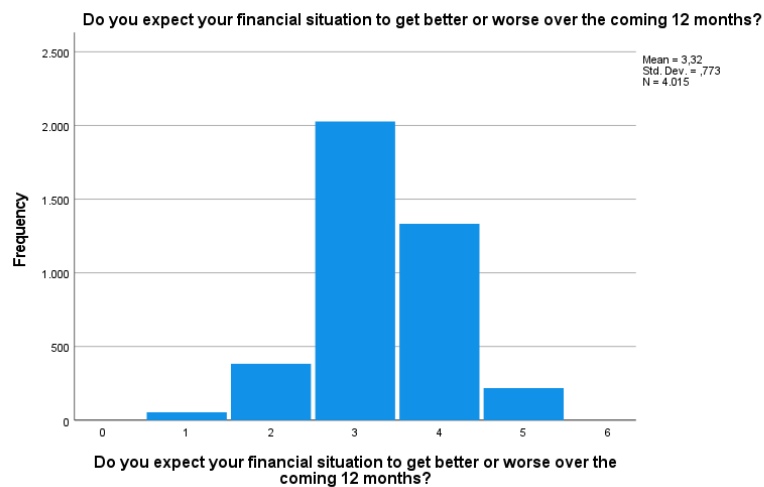
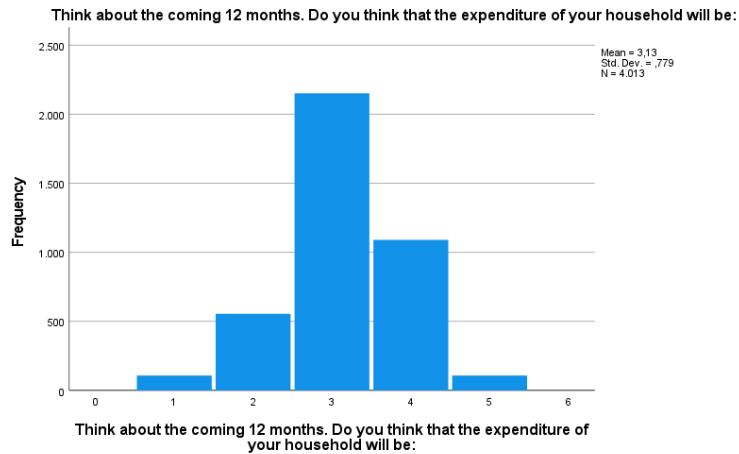
Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
ci13f252 How would you describe the financial situation of your household at this moment?	4178	1	5	3,32	1,000
ci13f258 Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:	4013	1	5	3,13	,779
ci13f261 Do you expect your financial situation to get better or worse over the coming 12 months?	4015	1	5	3,32	,773
Valid N (listwise)	3953				

Statistics

		ci13f252 How would you describe the financial situation of your household at this moment?	ci13f258 Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:	ci13f261 Do you expect your financial situation to get better or worse over the coming 12 months?
N	Valid	4178	4013	4015
	Missing	6392	6557	6555

In de tabel hierboven staan de gemiddelde van ci13f252 (3,32), ci13f258 (3,13) en ci13261 (3,31) met de respectievelijke standaarddeviaties van 1,0779 en 0,773. Alle drie items zijn niet helemaal normaal verdeeld. 5015 mensen hebben deze drie vragen voorgekegen en hiervan hebben ongeveer 1000 één of meerdere van deze vragen niet beantwoord..

2. welke bewerkingen zijn er uitgevoerd

*spiegelen ci13f261 voor variabele bestaanszekerheid.

RECODE ci13f261 (1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1) (ELSE=SYSMIS) INTO ci13f261_spiegel.

VARIABLE LABELS ci13f261_spiegel 'Do you expect your financial situation to get worse or better '+

'over the coming 12 months? '.

EXECUTE.

*vorming variabele bestaanszekerheid.

COMPUTE Bestaanszekerheid=ci13f252 + ci13f258 + ci13f261_spiegel.

EXECUTE.

*positie huishouden is huishoudhoofd (ivm onafhankelijke cases).

USE ALL.

COMPUTE filter_\$(positie = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$('positie = 1 (FILTER)').

VALUE LABELS filter_\$(0 'Not Selected' 1 'Selected').

FORMATS filter_\$(f1.0).

FILTER BY filter_\$(.

EXECUTE.

Hoe zien de uiteinlijke variabele eruit?

*univariate statistieken bestaanszekerheid

DESCRIPTIVES VARIABLES=Bestaanszekerheid

/STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.

FREQUENCIES VARIABLES=Bestaanszekerheid

/HISTOGRAM

/ORDER=ANALYSIS.

RELIABILITY

/VARIABLES=ci13f252 ci13f258 ci13f261_spiegel

/SCALE('ALL VARIABLES') ALL

/MODEL=ALPHA

/STATISTICS=SCALE

/SUMMARY=TOTAL.

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Bestaanszekerheid	2521	3,00	15,00	9,1369	1,94506
Valid N (listwise)	2521				

Bestaanszekerheid

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	3,00	14	,3	,6	,6
	4,00	31	,7	1,2	1,8
	5,00	54	1,2	2,1	3,9
	6,00	147	3,4	5,8	9,8
	7,00	238	5,5	9,4	19,2
	8,00	363	8,4	14,4	33,6
	9,00	513	11,9	20,3	53,9
	10,00	561	13,0	22,3	76,2
	11,00	380	8,8	15,1	91,3
	12,00	141	3,3	5,6	96,9
	13,00	62	1,4	2,5	99,3
	14,00	14	,3	,6	99,9
	15,00	3	,1	,1	100,0
	Total	2521	58,3	100,0	
	Missing	System	1806	41,7	
Total		4327	100,0		

In de tabellen hier boven staat het gemiddelde van bestaanszekerheid en hoeveel missing waarden er zijn. Bestaanszekerheid heeft een gemiddelde van 9,1369 met een standaarddeviatie van 1,94506. Er zijn ongeveer 1800 missing op een steekproef van 4327, deze groep heeft de die vragen waaruit bestaanszekerheid bestaat niet voor hen gekregen.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,603	3

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
How would you describe the financial situation of your household at this moment?	5,8009	1,574	,464	,431
Think about the coming 12 months. Do you think that the expenditure of your household will be:	6,0040	1,988	,522	,356
Do you expect your financial situation to get worse or better over the coming 12 months?	6,4689	2,484	,282	,666

De drie items waaruit de bestaanszekerheid uit bestaat hebben een cronbach's alpha van 0,603. Dit is voor 3 items niet slecht.

8 Bijlage 2

Voor elke analyse die er gedaan zijn. Zijn er eerste meerdere bewerkingen gedaan. Als eerste wordt er een regressie gedaan met alle variabelen uit het onderzoek. Hiervan worden de residuen opgeslagen en naar een dummy variabele gecodeerd, waarin 0 missing wordt en else als 1. Hierna worden de cases gefilterd op of ze huishoudhoofd zijn en of ze een residu hebben. Dit wordt gedaan zodat er in de lineaire regressie geen missing cases zijn.

```
DATASET ACTIVATE DataSet1.
```

```
REGRESSION
```

```
  /MISSING LISTWISE
```

```
  /STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA
```

```
  /CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
```

```
  /NOORIGIN
```

```
  /DEPENDENT cp13f019
```

```
  /METHOD=ENTER Geslacht_Her leeftijd LaagOpgeleid HoogOpgeleid Bestaanszekerheid
```

```
  /SAVE RESID.
```

```
RECODE RES_1 (SYSMIS=0) (ELSE=1) INTO Recode_RES_1.
```

```
VARIABLE LABELS Recode_RES_1 'Missing'.
```

```
EXECUTE.
```

```
USE ALL.
```

```
COMPUTE filter_$=(Recode_RES_1 = 1 AND positie = 1).
```

```
VARIABLE LABELS filter_$ 'Recode_RES_1 = 1 AND positie = 1 (FILTER)'.
```

```
VALUE LABELS filter_$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.
```

```
FORMATS filter_$ (f1.0).
```

```
FILTER BY filter_$.
```

```
EXECUT
```

8.1 Bivariate statistieken.

8.1.1 Correlaties

```
CORRELATIONS
```

```
  /VARIABLES=cp13f019 Bestaanszekerheid leeftijd
```


/PRINT=TWOTAIL NOSIG FULL

/MISSING=PAIRWISE.

Correlations

		Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.	Bestaanszekerheid	Age of the household member
Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.	Pearson Correlation	1	,199**	,019
	Sig. (2-tailed)		<,001	,373
	N	2298	2298	2298
Bestaanszekerheid	Pearson Correlation	,199**	1	-,119**
	Sig. (2-tailed)	<,001		<,001
	N	2298	2298	2298
Age of the household member	Pearson Correlation	,019	-,119**	1
	Sig. (2-tailed)	,373	<,001	
	N	2298	2298	2298

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

De correlaties tussen de continue variabelen van het onderzoekmodel.

8.1.2 Kruistabellen en Cramers V voor categorische variabelen.

CROSSTABS

/TABLES=Geslacht_Her BY LaagOpgeleid MiddelOpgeleid HoogOpgeleid

/FORMAT=AVALUE TABLES

/STATISTICS=CHISQ PHI

/CELLS=COUNT

/COUNT ROUND CELL.

Geslacht Dummy * Basisonderwijs of vmbo Crosstabulation

		Basisonderwijs of vmbo		Total	
		anders	Basisonderwijs of vmbo		
Geslacht Dummy	Vrouw	Count	457	233	690
		Expected Count	476,8	213,2	690,0
	Man	Count	1131	477	1608
		Expected Count	1111,2	496,8	1608,0
Total		Count	1588	710	2298
		Expected Count	1588,0	710,0	2298,0

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	-,041	,051
	Cramer's V	,041	,051
N of Valid Cases		2298	

Geslacht Dummy * havo/vwo of MBO Crosstabulation

		havo/vwo of MBO		Total	
		anders	Havo/vwo en mbo		
Geslacht Dummy	Vrouw	Count	493	197	690
		Expected Count	470,2	219,8	690,0
	Man	Count	1073	535	1608
		Expected Count	1095,8	512,2	1608,0
Total		Count	1566	732	2298
		Expected Count	1566,0	732,0	2298,0

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,046	,026
	Cramer's V	,046	,026
N of Valid Cases		2298	

Geslacht Dummy * hbo of wo Crosstabulation

		hbo of wo		Total	
		anders	hbo of wo		
Geslacht Dummy	Vrouw	Count	430	260	690
		Expected Count	433,0	257,0	690,0
	Man	Count	1012	596	1608
		Expected Count	1009,0	599,0	1608,0
Total		Count	1442	856	2298
		Expected Count	1442,0	856,0	2298,0

Symmetric Measures

		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	-,006	,779
	Cramer's V	,006	,779
N of Valid Cases		2298	

8.1.3 Correlaties continue variabelen met categorische variabelen

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=Geslacht_Her cp13f019 LaagOpgeleid MiddelOpgeleid HoogOpgeleid
/PRINT=TWOTAIL NOSIG LNODIAG
/MISSING=PAIRWISE.
```

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=Geslacht_Her LaagOpgeleid MiddelOpgeleid HoogOpgeleid Bestaanszekerheid
/PRINT=TWOTAIL NOSIG LNODIAG
/MISSING=PAIRWISE.
```

CORRELATIONS

```
/VARIABLES=Geslacht_Her LaagOpgeleid MiddelOpgeleid HoogOpgeleid leeftijd
/PRINT=TWOTAIL NOSIG LNODIAG
/MISSING=PAIRWISE.
```

Correlations

		Geslacht Dummy	Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.	Basisonderwij s of vmbo	havo/wwo of MBO
Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.	Pearson Correlation	,007			
	Sig. (2-tailed)	,721			
	N	2298			
Basisonderwijs of vmbo	Pearson Correlation	-,041	-,161**		
	Sig. (2-tailed)	,051	<,001		
	N	2298	2298		
havo/wwo of MBO	Pearson Correlation	,046*	-,018	-,457**	
	Sig. (2-tailed)	,026	,402	<,001	
	N	2298	2298	2298	
hbo of wo	Pearson Correlation	-,006	,171**	-,515**	-,527**
	Sig. (2-tailed)	,779	<,001	<,001	<,001
	N	2298	2298	2298	2298

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Correlations

		Geslacht Dummy	Basisonderwij s of vmbo	havo/wwo of MBO	hbo of wo
Basisonderwijs of vmbo	Pearson Correlation	-,041			
	Sig. (2-tailed)	,051			
	N	2298			
havo/wwo of MBO	Pearson Correlation	,046*	-,457**		
	Sig. (2-tailed)	,026	<,001		
	N	2298	2298		
hbo of wo	Pearson Correlation	-,006	-,515**	-,527**	
	Sig. (2-tailed)	,779	<,001	<,001	
	N	2298	2298	2298	
Bestaanszekerheid	Pearson Correlation	,096**	-,121**	-,034	,148**
	Sig. (2-tailed)	<,001	<,001	,100	<,001
	N	2298	2298	2298	2298

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

MEANS TABLES=cp13f019 BY LaagOpgeleid MiddelOpgeleid HoogOpgeleid Geslacht_Her

/CELLS=MEAN COUNT STDDEV

/STATISTICS ANOVA.

Report

Generally speaking, would you say that most people can be trusted,

Basisonderwijs of vmbo	Mean	N	Std. Deviation
anders	6,24	1913	2,078
Basisonderwijs of vmbo	5,43	875	2,490
Total	5,99	2788	2,248

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10. * Basisonderwijs of vmbo	Between Groups (Combined)	403,206	1	403,206	82,143	<,001
	Within Groups	13675,354	2786	4,909		
	Total	14078,561	2787			

Report

Generally speaking, would you say that most people can be tr

havo/wvo of MBO	Mean	N	Std. Deviation
anders	6,01	1892	2,297
Havo/wvo en mbo	5,94	896	2,140
Total	5,99	2788	2,248

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10. * havo/wvo of MBO	Between Groups (Combined)	2,867	1	2,867	,567	,451
	Within Groups	14075,694	2786	5,052		
	Total	14078,561	2787			

Report

Generally speaking, would you say that most people c

hbo of wo	Mean	N	Std. Deviation
anders	5,69	1771	2,333
hbo of wo	6,51	1017	1,985
Total	5,99	2788	2,248

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10. * hbo of wo	Between Groups (Combined)	441,019	1	441,019	90,095	<,001
	Within Groups	13637,542	2786	4,895		
	Total	14078,561	2787			

Report

Generally speaking, would you say that most people can be tr

Geslacht Dummy	Mean	N	Std. Deviation
Vrouw	5,96	882	2,264
Man	6,00	1914	2,239
Total	5,99	2796	2,247

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10. * Geslacht Dummy	Between Groups (Combined)	1,180	1	1,180	,234	,629
	Within Groups	14109,276	2794	5,050		
	Total	14110,456	2795			

MEANS TABLES=Bestaanszekerheid BY LaagOpgeleid MiddelOpgeleid HoogOpgeleid Geslacht_Her

/CELLS=MEAN COUNT STDDEV

/STATISTICS ANOVA.

Report

Bestaanszekerheid

Basisonderwijs of vmbo	Mean	N	Std. Deviation
anders	9,2991	1762	1,95104
Basisonderwijs of vmbo	8,7497	751	1,86438
Total	9,1349	2513	1,94155

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Bestaanszekerheid * Basisonderwijs of vmbo	Between Groups (Combined)	158,953	1	158,953	42,870	<,001
	Within Groups	9310,316	2511	3,708		
	Total	9469,269	2512			

Report

Bestaanszekerheid

havo/wvo of MBO	Mean	N	Std. Deviation
anders	9,1829	1706	1,94091
Havo/wvo en mbo	9,0335	807	1,94020
Total	9,1349	2513	1,94155

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Bestaanszekerheid * havo/wvo of MBO	Between Groups (Combined)	12,233	1	12,233	3,248	,072
	Within Groups	9457,037	2511	3,766		
	Total	9469,269	2512			

Report

Bestaanszekerheid

hbo of wo	Mean	N	Std. Deviation
anders	8,8967	1558	1,90870
hbo of wo	9,5236	955	1,93289
Total	9,1349	2513	1,94155

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Bestaanszekerheid * hbo of wo	Between Groups (Combined)	232,687	1	232,687	63,257	<,001
	Within Groups	9236,583	2511	3,678		
	Total	9469,269	2512			

Report

Bestaanszekerheid

Geslacht Dummy	Mean	N	Std. Deviation
Vrouw	8,8216	768	1,93794
Man	9,2750	1753	1,93258
Total	9,1369	2521	1,94506

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Bestaanszekerheid * Geslacht Dummy	Between Groups (Combined)	109,755	1	109,755	29,337	<,001
	Within Groups	9424,032	2519	3,741		
	Total	9533,787	2520			

MEANS TABLES=leeftijd BY LaagOpgeleid MiddelOpgeleid HoogOpgeleid Geslacht_Her

/CELLS=MEAN COUNT STDDEV

/STATISTICS ANOVA.

Report

Age of the household member

Basisonderwijs of vmbo	Mean	N	Std. Deviation
anders	50,00	2992	15,216
Basisonderwijs of vmbo	59,21	1322	14,161
Total	52,83	4314	15,492

ANOVA Table

			Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Age of the household member * Basisonderwijs of vmbo	Between Groups (Combined)		77773,102	1	77773,102	350,288	<,001
	Within Groups		957375,812	4312	222,026		
	Total		1035148,914	4313			

Report

Age of the household member

havo/wvo of MBO	Mean	N	Std. Deviation
anders	54,52	2915	15,432
Havo/wvo en mbo	49,30	1399	15,023
Total	52,83	4314	15,492

ANOVA Table

			Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Age of the household member * havo/wvo of MBO	Between Groups (Combined)		25681,016	1	25681,016	109,698	<,001
	Within Groups		1009467,898	4312	234,107		
	Total		1035148,914	4313			

Report

Age of the household member

hbo of wo	Mean	N	Std. Deviation
anders	54,12	2721	15,425
hbo of wo	50,62	1593	15,361
Total	52,83	4314	15,492

ANOVA Table

			Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Age of the household member * hbo of wo	Between Groups (Combined)		12312,839	1	12312,839	51,908	<,001
	Within Groups		1022836,076	4312	237,207		
	Total		1035148,914	4313			

Report

Age of the household member

Geslacht Dummy	Mean	N	Std. Deviation
Vrouw	51,46	1261	16,824
Man	53,39	3066	14,886
Total	52,83	4327	15,499

ANOVA Table

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Age of the household member * Geslacht Dummy	Between Groups (Combined)	3328,059	1	3328,059	13,896	<,001
	Within Groups	1035831,943	4325	239,499		
	Total	1039160,002	4326			

8.2 regressieanalyse

8.2.1 Model 1 en 2

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT cp13f019

/METHOD=ENTER LaagOpgeleid HoogOpgeleid

/METHOD=ENTER Geslacht_Her leeftijd.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	,191 ^a	,037	,036	2,226	,037	43,528	2	2295	<,001
2	,202 ^b	,041	,039	2,222	,004	4,917	2	2293	,007

a. Predictors: (Constant), hbo of wo, Basisonderwijs of vmbo

b. Predictors: (Constant), hbo of wo, Basisonderwijs of vmbo, Geslacht Dummy, Age of the household member

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	431,230	2	215,615	43,528	<,001 ^b
	Residual	11368,206	2295	4,953		
	Total	11799,436	2297			
2	Regression	479,772	4	119,943	24,297	<,001 ^c
	Residual	11319,664	2293	4,937		
	Total	11799,436	2297			

a. Dependent Variable: Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

b. Predictors: (Constant), hbo of wo, Basisonderwijs of vmbo

c. Predictors: (Constant), hbo of wo, Basisonderwijs of vmbo, Geslacht Dummy, Age of the household member

Coefficients ^a										
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	5,958	,082		72,423	,000	5,796	6,119		
	Basisonderwijs of vmbo	-,489	,117	-,100	-4,168	<,001	-,719	-,259	,735	1,361
	hbo of wo	,561	,112	,120	5,007	<,001	,341	,781	,735	1,361
2	(Constant)	5,429	,198		27,420	<,001	5,041	5,817		
	Basisonderwijs of vmbo	-,581	,121	-,118	-4,804	<,001	-,818	-,344	,688	1,454
	hbo of wo	,557	,112	,119	4,973	<,001	,337	,776	,734	1,363
	Geslacht Dummy	,001	,101	,000	,007	,994	-,198	,200	,994	1,006
	Age of the household member	,010	,003	,067	3,129	,002	,004	,016	,921	1,086

a. Dependent Variable: Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

In deze regressie is in blok 1 (model 1) alleen de opleidingsniveau dummy's toegevoegd en daarna wordt in blok 2 (model 2) de controlevariabelen geslacht en leeftijd toegevoegd. Dit is gedaan om te kijken of deze niet grote invloed hebben op de hellingen van de opleidingsniveau dummy's. In tabel 3 zijn de hellingen, standaard fouten en p-waardes van deze regressie gezet. De BHI's van model 2 worden gebruikt voor het controleren voor mediatie.

8.2.2 Model 3

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT Bestaanszekerheid

/METHOD=ENTER LaagOpgeleid HoogOpgeleid Geslacht_Her leeftijd.

Model Summary										
Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change	
						F Change	df1	df2		
1	,221 ^a	,049	,047	1,89509	,049	32,168	4	2508	<,001	

a. Predictors: (Constant), Age of the household member, Geslacht Dummy, hbo of wo, Basisonderwijs of vmbo

ANOVA ^a						
Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	462,112	4	115,528	32,168	<,001 ^b
	Residual	9007,157	2508	3,591		
	Total	9469,269	2512			

a. Dependent Variable: Bestaanszekerheid

b. Predictors: (Constant), Age of the household member, Geslacht Dummy, hbo of wo, Basisonderwijs of vmbo

		Coefficients ^a								
Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	9,387	,158		59,517	,000	9,078	9,696		
	Basisonderwijs of vmbo	-,121	,100	-,029	-1,212	,226	-,317	,075	,685	1,459
	hbo of wo	,515	,091	,129	5,675	<,001	,337	,692	,738	1,355
	Geslacht Dummy	,470	,083	,111	5,700	<,001	,309	,632	,992	1,008
	Age of the household member	-,013	,003	-,106	-5,176	<,001	-,018	-,008	,911	1,098

a. Dependent Variable: Bestaanszekerheid

8.2.3 Model 4

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS CI(95) R ANOVA COLLIN TOL CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT cp13f019

/METHOD=ENTER Geslacht_Her leeftijd LaagOpgeleid HoogOpgeleid

/METHOD=ENTER Bestaanszekerheid.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	R Square Change	Change Statistics			Sig. F Change
						F Change	df1	df2	
1	,202 ^a	,041	,039	2,222	,041	24,297	4	2293	<,001
2	,270 ^b	,073	,071	2,185	,032	79,131	1	2292	<,001

a. Predictors: (Constant), hbo of wo, Geslacht Dummy, Age of the household member, Basisonderwijs of vmbo

b. Predictors: (Constant), hbo of wo, Geslacht Dummy, Age of the household member, Basisonderwijs of vmbo, Bestaanszekerheid

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	479,772	4	119,943	24,297	<,001 ^b
	Residual	11319,664	2293	4,937		
	Total	11799,436	2297			
2	Regression	857,542	5	171,508	35,926	<,001 ^c
	Residual	10941,894	2292	4,774		
	Total	11799,436	2297			

a. Dependent Variable: Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

b. Predictors: (Constant), hbo of wo, Geslacht Dummy, Age of the household member, Basisonderwijs of vmbo

c. Predictors: (Constant), hbo of wo, Geslacht Dummy, Age of the household member, Basisonderwijs of vmbo, Bestaanszekerheid

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients Beta	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error				Lower Bound	Upper Bound	Tolerance	VIF
1	(Constant)	5,429	,198		27,420	<,001	5,041	5,817		
	Geslacht Dummy	,001	,101	,000	,007	,994	-,198	,200	,994	1,006
	Age of the household member	,010	,003	,067	3,129	,002	,004	,016	,921	1,086
	Basisonderwijs of vmbo	-,581	,121	-,118	-4,804	<,001	-,818	-,344	,688	1,454
	hbo of wo	,557	,112	,119	4,973	<,001	,337	,776	,734	1,363
2	(Constant)	3,424	,298		11,498	<,001	2,840	4,008		
	Geslacht Dummy	-,090	,100	-,018	-,902	,367	-,287	,106	,983	1,017
	Age of the household member	,013	,003	,085	4,044	<,001	,007	,019	,912	1,097
	Basisonderwijs of vmbo	-,558	,119	-,114	-4,690	<,001	-,791	-,325	,688	1,454
	hbo of wo	,452	,111	,096	4,081	<,001	,235	,669	,725	1,379
	Bestaanszekerheid	,213	,024	,183	8,896	<,001	,166	,260	,957	1,045

a. Dependent Variable: Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

In deze regressie is in blok 1 (model 1) de opleidingsniveau dummy's toegevoegd en de controlevariabelen geslacht en leeftijd. Dit is gedaan om te de adjusted - r^2 te kunnen vergelijken met dit van model 4 die in blok 2 wordt toegevoegd. Hier wordt dus bestaanszekerheid toegevoegd. Met deze regressie kunnen we controleren of hypothese 1 en 2 worden ondersteund of ontkracht. Ook kijken we in deze regressie naar de VIF waarde om te bepalen of er sprake is van multicollineariteit. Uit deze regressie staat in tabel 3 de hellingen, standaard fouten, p-waarde, R^2 adjusted, F-change en VIF score.

9 Bijlage 3

9.1 Assumptie controle

9.1.1 Assumptie 1 onafhankelijke waarnemingen

De eerste assumptie is dat de waarnemingen onafhankelijk moeten zijn. De data in dit onderzoek is afkomstig van het LISS Panel. In het LISS panel zitten er meerdere respondenten die uit het zelfde huishouden komen. Als respondenten uit het zelfde huishouden beide meegenomen worden dan wordt de assumptie van onafhankelijke waarnemingen geschonden. De data moet dus gefilterd worden op respondenten uit het zelfde huishouden, dit kan doormiddel van select cases met de variabele positie. Als alleen de respondenten met antwoord huishoudhoofd (1) worden.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(Recode_RES_1 = 1 AND positie = 1).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'Recode_RES_1 = 1 AND positie = 1 (FILTER)'.
VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

De eerste assumptie is gewaarborgd doormiddel van alle cases die niet huishoudhoofd zijn er uit te filteren.

9.1.2 Assumptie 2 Lineariteit

Als tweede wordt de assumptie van lineariteit getest. Er wordt gekeken of er sprake is van een lineair verband. Dit wordt getest doormiddel van een spreidingsdiagram van de residuen. Als er sprake is van een lineair verband dan liggen ongeveer even veel punten boven de nullijn van de y-as als daaronder. Deze diagram wordt gemaakt tijdens de regressie analyse en komt mee met de uitput.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

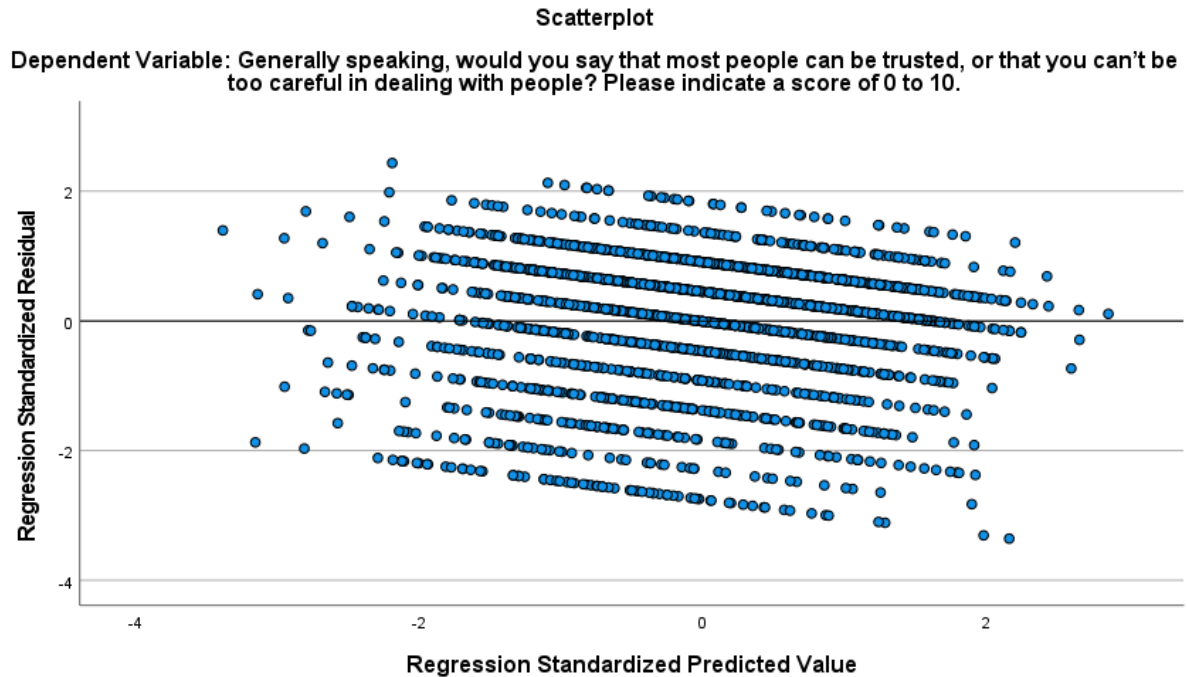
/DEPENDENT cp13f019

/METHOD=ENTER Geslacht_Her leeftijd LaagOpgeleid HoogOpgeleid

/METHOD=ENTER Bestaanszekerheid

/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)

/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).

Om de lineariteit te controleren kijken we hieronder naar een spreidingsdiagram van de residuen. We zien dat ongeveer evenveel waarden onder de nullijn liggen als daarboven. Hieruit kunnen we halen dat het gemiddelde van de spreidingsdiagram nul is en dat er dus aan de assumptie van lineariteit wordt voldaan.

9.1.3 Assumptie 3 homoscedasticiteit

Als derde wordt de assumptie van homoscedasticiteit. Er wordt gekeken of de standaardfout constant is. Dit kan ook gecontroleerd worden doormiddel van de spreidingsdiagram van de residuen. Als er ongeveer evenveel punten aan de linkerkant van het diagram boven de y-as nullijn liggen als de rechterkant, dan wordt deze assumptie ook gewaarborgd.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

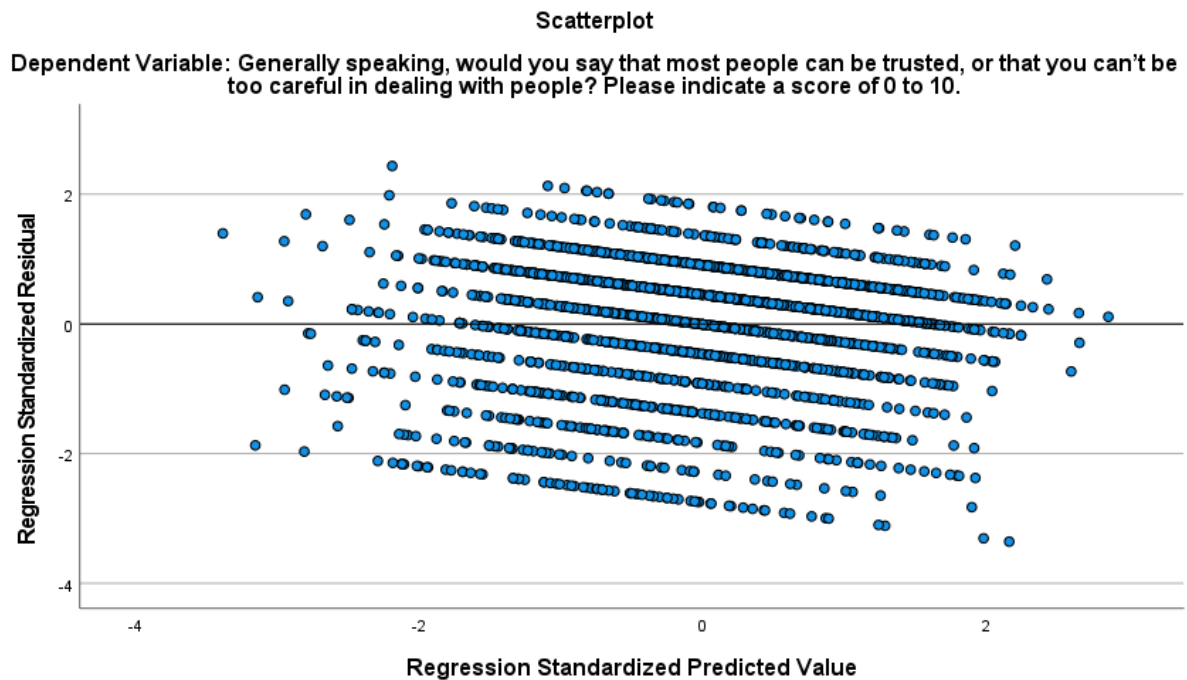
/DEPENDENT cp13f019

/METHOD=ENTER Geslacht_Her leeftijd LaagOpgeleid HoogOpgeleid

/METHOD=ENTER Bestaanszekerheid

/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)

```
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).
```


Om homoscedasticiteit te controleren kijken we ook naar de spreidingsdiagram. We zien dat aan de linker bovenkant van de diagram meer residuen boven de nullijn zijn vergeleken met de rechterkant van de diagram. Aan de rechteronderkant meer residuen zijn dan aan de linkerkant . Ofwel de residuen liggen in een licht schuine lijn. De residuen zijn dus niet helemaal constant verdeeld. De assumptie wordt dus licht geschonden en dit kan leiden tot dat de resultaten licht vertekend worden.

9.1.4 Assumptie 4 Normaliteit

Als laatste assumptie wordt de normaliteit gecontroleerd. Dit kan gecontroleerd worden doormiddel van een histogram van de residuen en een PP-plot. De histogram moet normaal verdeeld zijn en de waarden in de PP-plot moeten op de lineaire lijn liggen.

REGRESSION

```
/MISSING LISTWISE
```

```
/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA CHANGE
```

```
/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)
```

```
/NOORIGIN
```

```
/DEPENDENT cp13f019
```

```
/METHOD=ENTER Geslacht_Her leeftijd LaagOpgeleid HoogOpgeleid
```

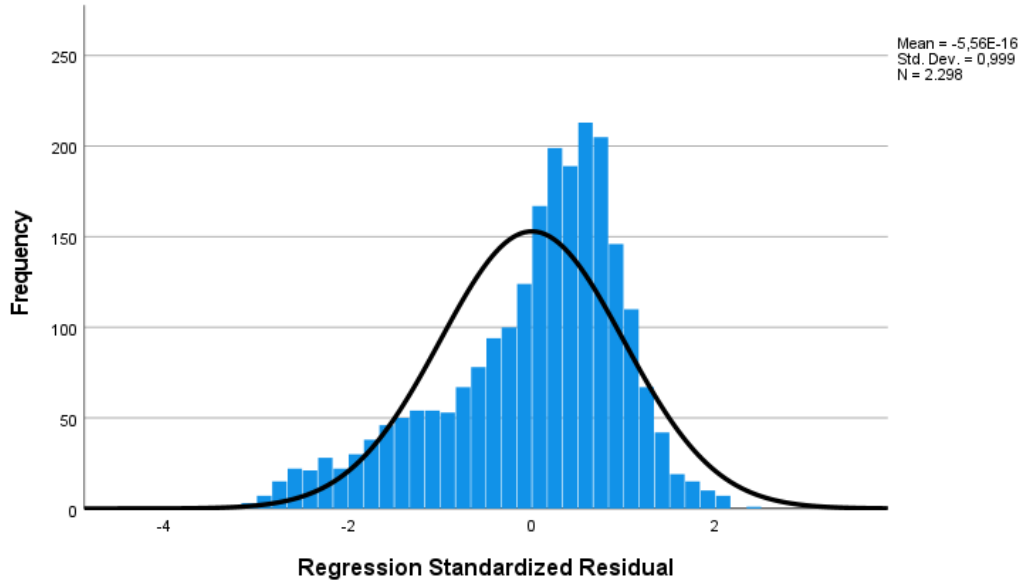
```
/METHOD=ENTER Bestaanszekerheid
```

```
/SCATTERPLOT=(*ZRESID ,*ZPRED)
```

```
/RESIDUALS HISTOGRAM(ZRESID) NORMPROB(ZRESID).
```

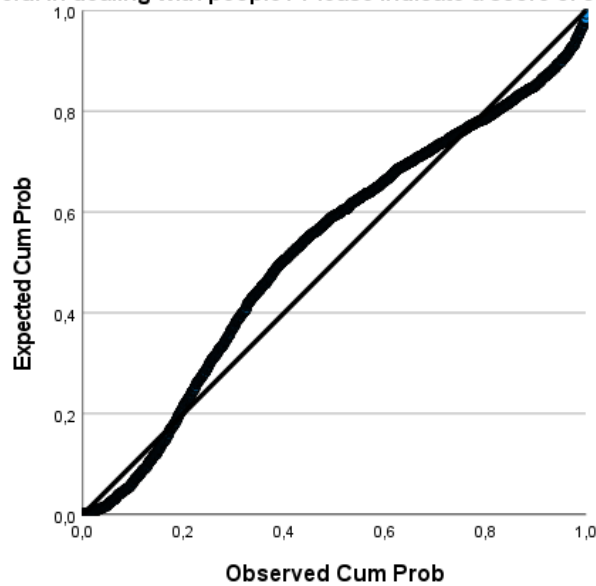
Histogram

Dependent Variable: Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

Dependent Variable: Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

Als laatste wordt de normaliteit (normaal verdeelde standaardfout) gecontroleerd. In de histogram en PP-plot hierboven is te zien dat de standaardfout niet normaal verdeeld. De histogram is linkscheef verdeeld. In de PP-plot zien we dat de waarden veelal naast de lijn liggen en niet op de lijn. Er is ook een sterke s vorm in de waarden. Dat betekent dat niet voor elke waarde van x, y ook normaal verdeeld is. De assumptie van normaliteit is dus geschonden.

Twee van de vier assumpties worden licht geschonden. Dit is niet erg, maar we moeten oppassen om conclusies uit de data te trekken, omdat deze minder betrouwbaar kunnen zijn. Zo kunnen de hellingen en de betrouwbaarheidsinterval in tabel 3 minder betrouwbaar zijn.

9.2 Controle op uitbijters

Om te controleren op uitbijters binnen de data wordt de *leverage* berekent. Een case is de dataset kan als problematisch gezien worden de leverage boven $6*3/2998 = 0,0060040026684456$ komt.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT cp13f019

/METHOD=ENTER Geslacht_Her leeftijd LaagOpgeleid HoogOpgeleid Bestaanszekerheid

/SAVE LEVER.

USE ALL.

COMPUTE filter_\$=(positie = 1 AND Recode_RES_1 = 1 AND LEV_1 <
0.0060040026684456).

VARIABLE LABELS filter_\$ 'positie = 1 AND Recode_RES_1 = 1 AND '+
'LEV_1 < 0.0060040026684456 (FILTER)'.
'LEV_1 < 0.0060040026684456 (FILTER)'.
'LEV_1 < 0.0060040026684456 (FILTER)'.

VALUE LABELS filter_\$ 0 'Not Selected' 1 'Selected'.

FORMATS filter_\$ (f1.0).

FILTER BY filter_\$.

EXECUTE.

REGRESSION

/MISSING LISTWISE

/STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA

/CRITERIA=PIN(.05) POUT(.10)

/NOORIGIN

/DEPENDENT cp13f019

/METHOD=ENTER Geslacht_Her leeftijd LaagOpgeleid HoogOpgeleid Bestaanszekerheid.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,268 ^a	,072	,070	2,185

a. Predictors: (Constant), Bestaanszekerheid, Geslacht Dummy, Basisonderwijs of vmbo, Age of the household member, hbo of wo

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	844,421	5	168,884	35,388	<,001 ^b
	Residual	10890,486	2282	4,772		
	Total	11734,907	2287			

a. Dependent Variable: Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

b. Predictors: (Constant), Bestaanszekerheid, Geslacht Dummy, Basisonderwijs of vmbo, Age of the household member, hbo of wo

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	3,421	,304		11,255	<,001
	Geslacht Dummy	-,087	,100	-,018	-,861	,389
	Age of the household member	,013	,003	,086	4,069	<,001
	Basisonderwijs of vmbo	-,567	,119	-,116	-4,754	<,001
	hbo of wo	,450	,111	,096	4,054	<,001
	Bestaanszekerheid	,213	,025	,180	8,687	<,001

a. Dependent Variable: Generally speaking, would you say that most people can be trusted, or that you can't be too careful in dealing with people? Please indicate a score of 0 to 10.

Als de uitbijters uit de data worden gehaald daalt de R^2 adjusted van 0,071 naar 0,070. Het nieuwe model verklaart minder variantie van sociaal vertrouwen. Voor de rest zijn alle hellingen op die van laagopgeleid na redelijk het zelfde gebleven.